BAŞKA BİRİNİN SÜREKLİ BAKIMINA MUHTAÇ DERECEDE AĞIR ENGELLİ ÇOCUĞU BULUNAN KADINLARIN SİGORTALILIĞA BAĞLI OLAN VE OLMAYAN HAKLARI[*]

Dr. Öğr. Üyesi Sevgi DURSUN ATEŞ[**]

ÖZET

Primli ve primsiz rejimden oluşan sosyal güvenlik sistemimizde sadece kadınlara yönelik yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemelerden kadınlara sağlanan hakların bir kısmı kadının sigortalılığına bağlı iken, diğer bir kısmı ise sigortalılık niteliğine bağlı değildir. Sürekli başkasının bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu olan kadınlara erken emeklilik imkânı sağlayan haktan yararlanabilmek için sigortalı olmak gerekirken bakıma muhtaç ağır engelli çocuğa evde bakım hizmeti sunulmasının sonucu evde bakım yardımından yararlanabilmek için sigortalı olma şartı aranmamaktadır.

Çalışmamızda, öncelikle 5510 sayılı Kanun'da yer alan, kadınlara özgü düzenlemelere genel olarak yer verilecek, daha sonra sürekli başkasının bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu olan kadın sigortalılara sağlanan erken emeklilik imkânı ayrıntılı biçimde ele alınacak ve sigortalı olmayan kadınların –annelerin- evde bakımını üstlendikleri çocukları olması durumunda hak kazandıkları evde bakım desteği açıklanacaktır. Kadınlara sağlanan bu hakların kapsamına ilişkin sorunlar çerçevesinde, özellikle sadece anne olan kadınlara sağlanmış söz konusu haklardan erkeklerin ve dolayısıyla ebeveynlerin nasıl yararlandırılabileceğine ilişkin değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın sigortalı, sosyal güvenlik, ağır engelli çocuk, erken emeklilik, evde bakım desteği.

---

[*] DOI: 10.33432/ybuhukuk.1105127 – Geliş Tarihi: 18.04.2022 – Kabul Tarihi: 26.05.2022.

[**] Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet Myo, sevgi@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3259-9180.

THE RIGHTS OF WOMEN WHO HAVE DISABLED CHILD TO THE EXTENT OF BEING IN NEED OF CONSTANT CARE OF ANOTHER PERSON WITHIN THE SCOPE OF INSURANCE AND NON-INSURANCE

ABSTRACT

There have been legal regulations only for women in our social security system consisting of a premium and non-premium regime. While some of the rights provided to women by these regulations depend on the insurance of the woman, the other part does not depend on the quality of insurance. One fourth of the paid premium days after the enactment of this Law of the ones, among the female insurance holders who request to be put on retirement or old - age pension, who have disabled child to the extent of being in need of constant care of another person, shall be added to the sum of number of premium payment days and these added periods shall be subtracted from the retirement age limits. As a result of providing home care services to a severely disabled child in need of care, there is no requirement to be insured in order to benefit from home care assistance.

In our study, first, the regulations regarding women in the Law No. 5510 will be covered in general, then the early retirement opportunity provided to women with severely disabled children who are constantly in need of the care of others will be discussed in detail. And uninsured women – mothers – if they have children that they take care of at home, the home care aid they are entitled to will be explained. Within the framework of the problems related to the scope of these rights provided to women, an evaluation will be made about how men and therefore parents can benefit from these rights, which are provided only to women who are mothers.

Keywords: Assured woman, social insurance**,** gravely disabled child, early retirement, home care aid.

GİRİŞ

Toplumdaki ekonomik eşitsizliklerin azaltılıp, sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı olan[1] sosyal güvenlik,[2] kadın veya erkek ayrımı olmaksızın toplumda yaşayan herkesi hayatın içindeki çeşitli sosyal risklere[3] karşı korumayı ve ekonomik güvence altına almayı, toplumdaki muhtaç ve yoksul insanlara yardım etmeyi ve böylece insan onuruna yaraşır asgari yaşam seviyesi[4] sağlamayı amaçlamıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için uygulanan yöntemlerden en önemlileri, sosyal sigortalar ile sosyal yardım ve hizmetlerdir. Sosyal sigortalar, ilgilinin maddi katkısıyla, sosyal yardım ve hizmetler ilgilinin katkısı bulunmaksızın sağlanır. Bu rejimlerden sosyal sigortalar katılmalı yani primli rejimi, sosyal yardımlar ve hizmetler ise katılmasız yani primsiz rejimi oluşturur[5]. Sosyal sigortalarda, çalışan kişinin belirli sosyal riskler için düzenlenen sigorta kolları için prim ödemesi ve risk ortaya çıktığında sigorta yardımından yararlanması söz konusudur[6]. Sosyal yardım ve hizmetler ise

---

1 **Centel, Tankut** (2021) Türk Sosyal Güvenlik Hukuku,1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s.4.

2 Sosyal güvenlik kavramı için bkz. **Alper, Yusuf** (2019) Sosyal Sigortalar Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 10. Baskı, Bursa, Dora Yayıncılık, s.4-5. Ayrıca bkz. **Tunçomağ, Kenan** (1990) Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, 5.Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, s.5; **Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/Caniklioğlu, Nurşen** (2021) Sosyal Güvenlik Hukuku, Yenilenmiş 19. Bası, İstanbul, Beta Yayınları, s.6 vd.; **Tuncay, A.Can/Ekmekçi, Ömer** (2019) Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 20. Bası, İstanbul, Beta Yayınları, s.1 vd.; **Arıcı, Kadir** (2015) Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, 1.Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi, s.3 vd.; **Sümer, Haluk Hadi** (2021) Sosyal Güvenlik Hukuku, Güncellenmiş 2.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.6 vd.; **Uşan, M. Fatih** (2009) Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, s.27 vd..; **Korkusuz, M. Refik/ Uğur, Suat** (2018) Sosyal Güvenlik Hukuku, 6. Baskı, Bursa, Ekin Yayınevi, .3 vd.; **Üçışık, Fehim** (2015) Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, Ötüken Yayınları, s.18; **Şakar, Müjdat** (2017) Sosyal Sigortalar Uygulaması, Yenilenmiş 12. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, s.3 vd.

3 Bkz. **Arıcı,** s.5; **Şakar,** s.4.

4 **Centel** (2021), s.3-4.

5 **Tuncay /Ekmekçi,** s.6-7. Ayrıca Bkz. **Tunçomağ**, s.6-7; **Centel,** s.2, 7-8; **Arıcı,** s.3-4; **Sümer,** s.9-10; **Korkusuz/Uğur,** s.58 vd.; **Şakar,** s.9.

6 **Arıcı,** s.21; **Sözer**, **Ali Nazım** (2019) İşçi, Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, Güncellenmiş 4.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, s.3; **Tuncay/Ekmekçi**, s.16-.17

sosyal sigorta yardımlarından yararlanamayan kişilerin sosyal güvenliğini sağlayan araç olup bunlardan yararlanabilmek için belirli sigortalılık süresi ya da prim ödeme yükümlülüğü yoktur[7].

Ülkemizde sosyal sigorta kolları ve sigorta kollarından sağlanan yardımlar 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda düzenlenmiş[8] olup uzun vadeli sigorta kollarının kapsamında önemli değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu esaslı değişikliklerden birisi[9] de engelli ve malul sigortalılara tanınan erken emeklilik hakkının, sürekli başkasının bakımına muhtaç derecede ağır engelli[10] çocuğu olan kadın sigortalılara veya isteğe bağlı sigorta primi ödeyen kadınlara da tanınmasına[11] ilişkin düzenlemedir. 5510 sayılı Kanun'un 28. maddesinin 8. fıkrasıyla[12] getirilen düzenlemeyle, sigortalının kendisi haricinde bir başka kişinin engellilik durumundan dolayı emekliliğin kolaylaştırılması sağlanmıştır[13].

Sosyal sigortalardan yararlanamayan kişilerin sosyal güvenliğini sağlayan araçlardan olan sosyal yardımlardan ve hizmetlerden yararlanabilmek için ise kişinin sigortalılığının önemli bulunmamaktadır[14]. Bakıma muhtaç çocuğu olan annelere sağlanan sosyal yardımlardan birisi de evde bakım

---

7 **Sümer**, s.11.

8 RG. 16.06.2006, S.26200.

9 Konu hakkında bkz. **Ertürk, Şükran** (2008) "5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Öngören 5754 Sayılı Kanun'dan Sonra Uzun Vadeli Sigorta Kollarına Genel Bir Bakış", Legal İHSGHD., C:5, S:19, s.1051-1052; **Başterzi, Süleyman** (2011) "5510 Sayılı Yasaya Göre Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları – Önceki Mevzuatla Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", Prof. Dr. Sarper Süzek Armağanı, Cilt II, İstanbul, Beta Yayıncılık, s. 2208 vd.

10 10/9/2014 tarihli ve 6552 sayılı Kanunun 41 inci maddesiyle, bu fıkrada yer alan "malûl" ibaresi "ağır engelli" şeklinde değiştirilmiştir.

11 Maddeye getirilen değişiklikle kadın sigortalıların fiilen çalışmasına ilişkin koşul esnekleştirilmiştir. **Yetik, Murat/ Erkan, Duygu** (2017) "Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası Açısından Sürekli Bakıma Muhtaç Derecede Ağır Engelli Çocuğu Olan Kadın Sigortalılar", Legal İSGHD, C:14, S:53, s.229.

12 17.04.2008 tarihli 5754 sayılı Kanun'un 16. maddesi ile 5510 sayılı Kanun'un 28. maddesine 8. fıkra eklenmiştir.

13 **Sözer**, s.412.

14 **Sümer,** s.323, 329.

yardımıdır[15]. Evde bakım desteği (aylığı), evde bakıma muhtaç olan engelli kişinin bakımını tek başına üstlenen kişiye ödenen aylık ücrettir[16].

Çalışmamızda, öncelikle 5510 sayılı Kanun'da yer alan, kadınlara özgü düzenlemelere genel olarak yer verilecek, daha sonra sürekli başkasının bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu olan kadın sigortalılara sağlanan erken emeklilik imkânı ayrıntılı biçimde ele alınacak ve sigortalı olmayan kadınların –annelerin- evde bakımını üstlendikleri çocukları olması durumunda hak kazandıkları evde bakım desteği açıklanacaktır. Kadınlara sağlanan bu hakların kapsamına ilişkin sorunlar değerlendirilerek, özellikle sadece anne olan kadınlara sağlanmış söz konusu haklardan erkeklerin ve dolayısıyla ebeveynlerin nasıl yararlandırılabileceğine ilişkin değerlendirme yapılacaktır.

I. GENEL OLARAK KADIN SİGORTALILARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Kadınların, ev işlerine ve aileye ilişkin sorumlulukları, gerekli yasal düzenlemelerin yetersizliği gibi birçok neden, çalışma hayatında kadın istihdam oranını düşürmektedir. Oysaki kadınlar çalışarak, görevlerinin sadece eş ve annelik olmadığını topluma kabul ettirebilme, toplumdaki konumlarını geliştirebilme ve erkeklerle eşit statüde birey olduklarını[17] gösterebilme imkânı

[15] 2014'te 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunun ek 7. maddesinde yapılan değişikle evde bakıma ilişkin ödemeler "sosyal yardım" olarak tanımlanarak "Evde Bakım Yardımı" adını almıştır. Bu yardımın kapsamındaki "evde bakım desteği", "evde bakım aylığı" ifadesi yerine kullanılmakta olup Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2021 yılı Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi'nde "evde bakım desteği" ifadesine yer verildiği için çalışmamızda "evde bakım aylığı "ifadesine yerine "evde bakım desteği "ifadesini yer vereceğiz.

[16] **Aygüler**, **Edip/Ayalp, Mustafa Çağrı** (2018) "Türkiye'de Evde Bakım Aylığı Düzenlemesine Eleştirel Bir Yaklaşım", Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:16, S:3, s.4.

[17] **Gökçeoğlu Balcı, Şebnem** (2017) "Koruma Mı Dışlama mı? Çalışma Mevzuatımızda Kadını Koruyucu Kimi Düzenlemelerin Kadın İstihdamı ve AB Normları Açısından Değerlendirilmesi", Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:54, S:3, s.1265-1266.

elde etmektedir[18]. Ailevi sorumluluklar önemli olmakla birlikte kadınların çalışma hayatında daha çok yer almasını destekleyici düzenlemeler getirilerek kadınların sadece eş ve anne olarak toplumda var olmadığı hususunda toplumsal bilincin oluşturulması son derece önemlidir[19]. Nitekim, çalışma hayatında daha fazla kadının yer alabilmesi için sosyal güvenlik yönünden korunması ve bu kapsamda kadına özgü düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Sosyal güvenlik mevzuatımızda kadınlara[20] yönelik münferit düzenlemeler ve haklar[21] bulunmaktadır. 5510 sayılı Kanun'da, kadına ilişkin düzenlemelerin özellikle gebe ve anne olan kadın[22] çalışanlarla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Kadının korunmasına yönelik ayrık hükümler, analık riskinin

---

18 **Hüseyinli, Namık/Hüseyinli, Tahire** (2016) "Çocuk Bakımının Kadın İşgücü Üzerinde Etkileri ve Hukuki Düzenlemeler", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, C:16, S:34, 2016, s.109.

19 Bu konuda bkz. **Köseoğlu, Ali Cengiz** (2016) "Türk İş Hukukunda Analık", İş ve Hayat, C:2, S:4, s.99.

20 Sosyal güvenlik hukukunda açısından kadın, *"kişinin sigortalı olarak kendisini ya da ailesinin (sigortalı kişinin eşi, kız çocuğu, annesi) sigortasını tabi olarak bağlı sigortalı kadını"* ifade etmektedir. **Silkin, Sema** (2011) "Sosyal Güvenlik Hukukunda Kadın", TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C:23, S:5-6, Ağustos-Kasım 2011, s.28.

21 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Şahin Emir, Asiye** (2019) İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Analık, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.346 vd.; **Yamakoğlu, Efe** (2020) "Sosyal Güvenlik Mevzuatındaki Kadınlara Yönelik Ayrık Düzenlemeler ve Haklar", Kadın Hakları Ulusal Sempozyumu, 7 Mart 2019, Bildiri Kitabı, Ed. Aydın, Melisa /Kaya, Ceren /Sağlam, Furkan, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul, s.93 vd.; **Tuaç, Pelin** (2017) "Analık Halinde İş ve Sosyal Güvenlik Hukukundan Doğan Haklar – 6663 Sayılı Kanun ile Getirilen Yenilikler", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: 32, S: 1, s.202 vd.; **Baskan, Ş. Esra** (2016) "Analık Halinin Türk Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Sonuçları", Prof. Dr. Turhan Esenere Armağan, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, C:15, S:1, s.688 vd.; **Kurt, Resul** (2018) "Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Doğuma Bağlı Haklar", Terazi Hukuk Dergisi, C:13, S:138, , s.57 vd.; **Değer Ermumcu, Senem** (2017) "Doğum ve Evlat Edinme Sonrası Kısmi Çalışma ve Yarım Çalışma Hakkı Ödeneği", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan, C.19, Özel Sayı, s.1997 vd. Ayrıca bkz. Ayrıca bkz. **KEİG Platformu** (2015) "Türkiye'de Kadınlar Sosyal Güvenliğin Neresinde? 5510 Sayılı SSGSS Kanunu'nun Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi", 1.Bası, İstanbul, Keig Yayınları, s. 16-18.

22 5510 sayılı Kanun'da, "kadın" kavramının yanı sıra "kız", "gebelik" ve "analık" ifadeleri de yer almaktadır.

yanı sıra yaşlılık riskine ilişkin hususları da içermektedir[23]. Sosyal güvenlik sistemimizde, gebe ve anne olan kadın sigortalılara, sigortalılık vasıfları uyarınca primli sistem üzerinden; sigortalı olup olmadığına bakılmaksızın primsiz sistem üzerinden çeşitli haklar sağlanmaktadır[24].

A. ANALIK SİGORTASI KAPSAMINDAKİ EDİMLER

Kadın işçinin hamilelik süreci ile başlayan analık döneminde, anneyi ve doğacak çocuğu oluşabilecek risklere karşı korumak amacıyla birçok düzenleme getirilmiştir[25]. Analık dönemi daha önce[26], sadece gebelik, doğum ve lohusalık ve emzirme dönemlerini içeren bir süreci içermekteyken, yapılan değişiklikten sonra çocuğun büyütülmesi ve bakımı için geçen süreleri de kapsar biçimde genişletilmiştir[27].

Analık sigortası kapsamında yapılan yardımlar, sadece parasal edimleri[28] içermekte olup, bunlar geçici iş göremezlik ödeneği ve emzirme ödeneğidir[29]. Bu ödeneklerin verilmesi, 5510 sayılı Kanun ile doğuma bağlanmış olduğundan

---

23 **Yamakoğlu,** s.118.

24 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Çavuş, Özgür Hakan** (2021) **"**Sosyal Güvenlik Mevzuatımızda Gebe ve Anne Sigortalılara Yönelik Düzenlemeler", Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:68, S:1, s.76 vd.; **Şahin Emir,** s.359 vd., 488 vd.

25 **Senyen Kaplan, Emine Tuncay** (2000) "İsviçre ve Türk İş Hukukunda Kadın İşçilerin Hamilelik ve Analık Durumundaki Ücret ve İzin Hakkı", Prof.Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, İzmir, (s.709-722), s.709.

26 Analık sigortası hususunda geçmiş dönem uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Tulukçu, N. Binnur** (2000) İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Gebe ve Anne İşçilerin Korunması, 1.Baskı, Ankara, Haber İş Sendikası Yayınları, s.10 vd.

27 **Sözer, s.** 244; **Senyen Kaplan,** s. 713.

28 Sağlık edimlerinin sunulması genel sağlık sigortası kapsamında olup genel sağlık sigortasından karşılanmaktadır. **Yamakoğlu**, s.94; **Tuaç**, s.216.

29 **Centel,** s.256; **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.475; **Tuncay/Ekmekçi**, s.465; **Yamakoğlu,** s.94; **Tuaç,** s.216.

evlat edinme halinde[30] söz konusu ödenekler ödenmeyecektir[31]. Ayrıca, analık sigortasına ilişkin hükümlerin uygulama alanına sadece işçiler ile bağımsız çalışanlar alınmıştır[32]. Kamu görevlileri içinse 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda analık haline ilişkin koruyucu düzenlemelere yer verilmektedir[33].

1. Geçici İş Göremezlik Ödeneği

Geçici iş göremezlik ödeneği, kadın sigortalının analık hali nedeniyle çalışamamasından dolayı oluşan gelir kaybını karşılamak için Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yapılan ödemedir[34]. Kanun'un 16. maddesinde, analık sigortasından sigortalıya analık hallerine bağlı olarak meydana gelen iş göremezlik süresi boyunca, günlük geçici iş göremezlik ödeneği verileceği hükme bağlanmıştır. Ödenek, yalnızca asli sigortalı olan kadına analığı halinde verildiğinden, sigortalı erkeğin sigortalı olmayan eşinin, geçici iş göremezlik ödeneğinden yararlanma hakkı bulunmamaktadır[35]. Sigortalı kadının ödenekten yararlanabilmesi için 5510 sayılı Kanun'da belirtilen koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir[36]. Analık sigortası kapsamında kadın sigortalıya verilecek geçici iş göremezlik ödeneğinin tutarı, iş kazası ve meslek hastalıkları

---

30 Düzenlemenin eleştirisi için bkz. **Centel, Tankut** (2016), "6663 sayılı Yasa'yla İş Kanunu'na Getirilen Değişiklikler –Analık Halinin Yeniden Düzenlenmesi", Sicil İş Hukuku Dergisi, S:35, s.11-12; **Sözer,** s.246, dn.1; **Akdeniz, Ayşe Ledün** (2018) İş İlişkilerinde İmkansızlık, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s.124; **Şahin Emir**, s.367.

31 SGK, 2006/21 sayılı Genelge, "Kısa Vadeli Sigorta Kolları Uygulamaları", Ek, 10/7/2018 tarihli ve 2018/26 sayılı Genelge, s.36, <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/143421> s.e.t. 06.06.2021.

32 **Centel,** s.255. Bağımsız çalışanlar bakımından analık sigortasına ilişkin bilgi için bkz. **Sözer,** s.255-256. **Tuaç,** s.228-230.

33 Bu konuda bkz. **Sözer,** s.257-260; **Yamakoğlu**, s.99-102; **Tuaç,** s.230-236.

34 **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.477; **Sözer,** s.246; **Çavuş**, s.77; **Yamakoğlu**, s.94; **Tuaç**, s.217.

35 **Centel,** s.261; **Sözer,** s.248; **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.478; **Tuncay/ Ekmekçi**, s.469-470; **Arıcı,** s.348; **Uşan** (2009), s.191; **Pakin Akın**, Ebru (2005) Türk Hukukunda Kadın İşçilerin Sosyal Güvenliği, 1.Baskı, İstanbul, Legal Yayınevi, s.82; **Çavuş**, s.77.

36 Bkz.5510 sayılı Kanun m.18/1. Sigortalı kadının Kuruma başvuru yapmasının gerekip gerekmediği hususu 2016/21 sayılı Kısa Vadeli Sigorta Kollarına İlişkin Genelge ile açıklığa kavuşturulmuş olup raporun Kurum kayıtlarına intikal etmesi sonucunda sigortalının başvuru ve talep dilekçesi aranmaksızın geçici iş göremezlik ödeneği ödenecektir.

ile hastalık sigortasında belirtilen miktardadır[37]. Geçici iş göremezlik ödeneğinden yararlanma süresi, 5510 sayılı Kanun'un 18. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde, İş Kanunu'nun 74. maddesine paralel bir biçimde düzenlenmiştir[38].

2. Emzirme Ödeneği

Emzirme ödeneği; analık sigortasından sağlanan ve Kurumca belirlenen tutar üzerinden verilen parasal bir edimdir[39]. Söz konusu ödenekten yararlanacak olanlar, geçici iş göremezlik ödeneğinden daha kapsamlı olarak belirlenmiş olup; analık sigortası kapsamında olan herkese yani sigortalı kadına veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan eşine[40] de emzirme ödeneği verilecektir. (m.16/3)[41] Bu kapsamda, kadın işçi ve bağımsız çalışan sigortalılardan; kendi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alan kadına ya da gelir veya aylık alan erkeğin sigortalı olmayan eşine ödenecek olan emzirme ödeneği, her çocuk için yaşaması şartıyla yapılan bir yardımdır. Doğum tarihinde geçerli olan ve Kurumca belirlenen tarife üzerinden verilen emzirme ödeneği bir defaya özgü verilmektedir[42]. Ayrıca Kanun'da belirtilen pirimin bildirilmesi veya ödeme

---

37 Bkz.5510 sayılı Kanun m.18/3. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği m. 40/9.

38 **Yamakoğlu**, s.95. Ayrıca bkz. **Sözer,** s.249. Bk.5510 m.18/1,d. Ayrıca Sosyal Güvenlik Kurumu' nun 2016/21 sayılı Kısa Vadeli Sigorta Kolları Uygulamaları hakkındaki genelgesi için bkz. <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/143421> s.e.t. 06.06.2021.

39 **Çavuş,** s.80. Emzirme ödeneği, 2022 yılı için 316 TL dir.

40 Sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısının analık sigortası edimlerinden yararlanabilmesi için sigortalı erkek ve karısı arasında resmi bir evlilik bulunması gerekir. **Tuncay/Ekmekçi,** s.467

41 **Tuncay/Ekmekçi,** s.469**; Centel, s.260; Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.476; **Yamakoğlu**, s.96. Sigortalılığı sona erenler, Kanun'da belirtilen şartları taşımaları halinde emzirme ödeneğinden yararlanabilirler. **Uşan** (2009), s.193.

42 **Tuncay/Ekmekçi,** s.469; **Tuaç**, s.224; **Centel**, s.261. Ayrıca bkz. Kısa Vadeli Sigorta Kolları Uygulama Tebliği m.12/2. Emzirme Ödeneği ve Yararlanma Şartları (Başlık Değişikliği ve Taşıma, 10/7/2018 tarihli ve 2018/26 sayılı Genelge) Sigortalı erkeğe emzirme ödeneği verilebilmesi için, doğum tarihinde doğum yapan kadınla Medeni Kanuna göre evliliğin gerçekleşmiş olması şartı aranacaktır. Ancak sigortalı kadının doğum yapması halinde, emzirme ödeneği ödenebilmesi için doğum tarihinde evli olma şartı aranmayacaktır, s.35. https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/143421, s.e.t. 06.06.2021.

gün sayısı, emzirme ödeneğine hak kazanabilmek için gereklidir[43]. Belirtelim ki, emzirme ödeneğine hak kazanan sigortalının, ödeneklerini almaları için, Kuruma talep dilekçesi vermelerine ilişkin koşul uygulamada kaldırılmış olup sistemde görülen emzirme ödeneği raporuna istinaden otomatik olarak ödenmektedir[44]. Ayrıca 6637 sayılı Kanun'un[45], ek-4.maddesi uyarınca doğum yardımı[46] verilmesi gerekmektedir[47].

B. İŞSİZLİK SİGORTASI KAPSAMINDA SUNULAN DOĞUM VEYA EVLAT EDİNME SONRASI YARIM ÇALIŞMA ÖDENEĞİ

Analık halinde sunulacak diğer bir edim, doğum veya evlat edinme sonrası yarım zamanlı çalışma ödeneğine ilişkin düzenleme olup 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nda[48] yer almaktadır. Söz konusu ödenek, 6663 sayılı Kanun'un[49] 20. maddesi ile 4447 sayılı Kanunu'na eklenen ek 5. maddede hüküm altına alınmıştır. Hükme göre, işçiye, 4857 sayılı Kanun'un 74. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca haftalık çalışma süresinin yarısı kadar verilen ücretsiz izin süresi boyunca, doğum ve evlat edinme sonrası yarım çalışma ödeneği ödenecektir. Çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi amacıyla düzenlenmiş olan doğum sonrası yarım çalışma izninde[50], haftalık çalışma süresinin yarısı kadar süreyle çalışan kadın işçinin çalıştığı süreye ilişkin prim ve ücreti işveren, izinli olduğu için çalışmadığı süreye ilişkin prim ve ücreti İşsizlik Sigortası Fonu tarafından karşılanacaktır[51]. Yarım çalışma ödeneğinden

---

43 Bkz. 5510, m.16/4.

44 **Centel**, s.259.; **Şakar,** s.232. Bkz. SGK'nın 2016/21 sayılı Genelgesi, s.36, <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/143421>s.e.t. 06.06.2021.

45 RG. 07.04.2015/29319.

46 Primsiz rejim sistemine ilişkin olmakla birlikte ayrıntıya girilmeyeceğinden bu bölümde belirtilmiştir.

47 Bkz. **Yamakoğlu**, s.102-103; **Tuaç,** s.224-226. Düzenlemenin eleştirisi için bkz. **Sözer,** s.254.

48 RG. 08.09.1999/ 23810.

49 RG. 10.02.2016/29620.

50 Bkz. **Ocak, Saim** (2017) "Doğum/Evlat Edinme Nedeniyle Ücretsiz İzin ve Yarım Çalışma Ödeneği Uygulaması", İş ve Hayat, C**:** 3, S:55, s.178.

51 **Centel,** s.265; **Tuaç,** s.227.

yararlanabilmek için gerekli olan koşullar 4447 sayılı Kanun'un ek- 5 maddesinde yer almaktadır[52].

C. YAŞLILIK SİGORTASI KAPSAMINDA SAĞLANAN İMKÂNLAR

İnsan yaşamının belirli bir dönemini ifade eden yaşlılık, kaçınılmaz olarak kişinin bedeni ve ruhi gücünde kayıplara yol açar[53]. Çalışma hayatından gittikçe uzaklaşan yaşlılar bakımından gelir azalması riski ortaya çıkmış olur. Ortaya çıkan gelir kayıplarını karşılama amacı taşıyan yaşlılık sigortası ile kişiye, yaşamının iş göremediği günleri için asgari ve sürekli bir gelir elde etme imkânı sağlanmaktadır[54]. Böylece çalışma yaşamından çekilen sigortalı çalışmadan yaşamını sürdürme ve dinlenme olanağına kavuşmaktadır[55]. Yaşlılık sigortasından yararlanma sigortalının yaşlanmasına bağlı olup[56] yaşlanan sigortalının çalışmayacak olmasından dolayı oluşacak gelir kaybı, yaşlılık sigortasından sağlanan parasal yardımlarla giderilmeye çalışılacaktır[57]. Yaşlanma dışında engellilik(maluliyet) durumu da kişinin emekli olmasına imkân sağlamakta ve çalışma hayatında belirli bir süre bulunmuş kişiye Kanun'da belirtilen koşulları da sağlamasıyla gelir güvencesi sağlamaktadır[58].

Yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları[59], 5510 sayılı Kanun'un 28. maddesinde düzenlenmiş ve yaş ile prim ödemeye ilişkin genel koşullar

---

52 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Ocak,** s.213 vd.; **Centel** (2016), s.13 vd.; **Caniklioğlu, Nurşen** (2016) "Kısmi Süreli Çalışmaya Geçiş ve Yarım Çalışma Ödeneği", Emeğin Kurultayı-2, 27 Mayıs 2016, Ankara, s.140 vd; **Ekonomi, Münir** (2017) "Doğum veya Evlat Edinme Sonrası Çocuğun Bakımı ve Yetiştirilmesi Amacıyla Ücretsiz İzin ve Kısmi Süreli Çalışma Hakları", Legal İSGHD, C.14, S.53, s.28 vd.; **Şahin Emir**, s.460 vd.

53 **Arıcı,** s.362-363; **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.526; **Yamakoğlu,** s.103.

54 **Tuncay/Ekmekçi;** s.499-500; **Arıcı,** s.363; **Uşan** (2009), s.209; **Centel**, s.283; **Şakar,** s.241.

55 **Tunçomağ,** s.381.

56 **Centel**, s.283.

57 **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.526; **Tuncay/Ekmekçi,** s.533-534.

58 **Yamakoğlu, Efe** (2018) "Emekliliğe Hak Kazanmanın İş İlişkisine Etkisi", Sicil İş Hukuku Dergisi**,** S: 40, s.147.

59 Bkz. **Başterzi** (2011), s. 2203-2242; **Kayırgan, Hasan** (2021) Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.82 vd.; 5510 sayılı Kanun öncesi dönem için bkz. **Başterzi, Fatma** (2006) Yaşlılık Sigortası, Ankara, TİSK Yayını, s.107 vd.

belirlenmiştir. Söz konusu düzenlemenin doğrudan kadın sigortalıları ilgilendiren hükümleri, kolaylaştırılmış emeklilik imkânı ve hizmet borçlanmasına ilişkindir.

1. Kadın Sigortalılara Erken Emeklilik İmkânı

5510 sayılı Kanun'un "Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Haklar ve Yararlanma Şartları" başlıklı 28. maddede normal emeklilik koşullarının yanı sıra kolaylaştırılmış emeklilik koşullarına da yer verilmiştir. Nitekim sosyal bir devlet olmanın gereklerinden birisi de ihtiyaç halindeki belli kişilere ve gruplara daha kolay emekli olabilme imkânı yaratılmasıdır[60]. Bu kapsamda kadın sigortalıları ilgilendiren kolaylaştırılmış emeklilik seçeneği bulunmaktadır. Hükümde belirtilen, sürekli başkasının bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunan kadın sigortalıların emeklilikleri aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

2. Hizmet Borçlanması İmkânı

Yaşlılık sigortasından yararlanabilmek için Kanun'da belirtilen sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısını etkileyen hizmet borçlanmasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. 5510 sayılı Kanun'un 41. maddesi, sigortalının borçlanabileceği süreleri düzenlemektedir. Hizmet borçlanması yapılabilecek haller sınırlı sayı ilkesine tabi olup kanunda gösterilen haller dışında hizmet borçlanması yapabilme imkânı bulunmamaktadır. Bunlardan kadın sigortalıları ilgilendirenleri 5510 sayılı Kanun'da düzenlenmiş olan doğum borçlanması[61] ve çocuğunun bakımı için kısmi süreli çalışmaya geçenlerin hizmet borçlanması[62] ile 3201 sayılı Kanun'da düzenlenmiş olan yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının yurt dışında geçen sürelerinin sosyal güvenlikleri bakımından değerlendirilmesine[63] ilişkin hizmet borçlanmasıdır.

---

60 **Tuncay/Ekmekçi;** s.521.

61 Bkz. **Canbolat, Talat/ Özkan, Sema** (2017) "Doğum Borçlanması Yapılabilecek Süreler", İş ve Hayat, S:6, s.105-136; **Özkaraca, Ercüment** (2010) "Doğum Borçlanması (Karar İncelemesi)", Legal İSGHD, C:7, S:26, s.501-525.

62 Bkz. **Ermumcu**, s.197 vd.

63 Bkz. **Urhanoğlu, İştar** (2020) " 3201 Sayılı Kanun'a Göre Yapılacak Yurt Dışı Hizmet Borçlanmasında Aylık Bağlama Koşulları", Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security), C:10, S:2, s.248 vd.; **Çavuş, Ö. Hakan** (2015) "Yargı Kararları ve Sosyal Güvenlik

II. SİGORTALILIĞA BAĞLI HAKLAR BAKIMINDAN BAŞKASININ SÜREKLİ BAKIMINA MUHTAÇ DERECEDE AĞIR ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN KADIN SİGORTALILARIN HAKLARI

A. GENEL OLARAK

Başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunan anne sigortalılara daha erken yaşta yaşlılık aylığı hakkı sağlayan düzenleme, 5510 sayılı Kanun ile yürürlüğe girdiğinden, Kanunun yürürlük tarihi olan 01.10.2008 sonrası bakıma muhtaç çocuğu olup çalışan kadın sigortalılara erken emeklilik imkânı yaratmaktadır. 01.10.2008 öncesi bakıma muhtaç çocuğu olup çalışan kadın sigortalıların ise belirtilen tarihten önceki süreleri erken emeklilik bakımından dikkate alınmamaktadır[64]. Konuyla ilgili bu tarihten önce aynı yönde bir düzenleme bulunmadığından söz konusu sigortalılar hakkında herhangi bir geçiş hükmüne yer verilmemiştir[65].

B. ENGELLİ, BAKIMA MUHTAÇ ENGELLİ VE AĞIR ENGELLİ KAVRAMLARI

Engelli[66], "doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan" kişidir[67]. Bununla birlikte,

---

Kurumu Uygulamaları Kapsamında Son Değişikliklerle Birlikte Yurtdışı Hizmet Borçlanması", Çalışma ve Toplum Dergisi, C:47, S:4, s.38 vd.

64 **Uşan** (2009)**,** s.224; **Tuncay/Ekmekçi;** s.529.

65 **Özer, Hatice Duygu** (2012) Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.264.

66 Engelli kavramı sakat kavramını da kapsayan daha geniş anlama sahip bir kavramdır. **Caniklioğlu, Nurşen** (2002) Hastalık ve Sakatlığın Hizmet Akdine Etkisi, 1.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, s.13. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Akın, Levent** (2007) Sosyal Güvenlik Hukukunda Bağımlı Çalışanların Maluliyeti, Ankara, Yetkin Yayıncılık, s.3 vd.

67 **Uşan, Fatih** (1999), İş Hukukunda Sakat İstihdamı, 1.Baskı, Ankara, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayınları, s.47. Yazar, engelli tanımına ilişkin ülkemiz dahil birçok ülkedeki düzenlemelerde, ilgili kuralın amacına yönelik farklı tanımın olduğunu, yeni bir tanım yapmak yerine Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik (RG.,

engellilik kavramıyla[68] ilgili değişik kurumlar ve yasalar tarafından çeşitli yönde farklı tanımların yapıldığını söyleyebiliriz. Bu nedenle, sadece Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yapılan tanımlara ve Mevzuatımızda düzenlenmiş güncel tanımlara kısaca yer verilecektir.

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre üç aşamalı bir yapıya sahip olan engellilik[69], özürlülük ve sakatlık sonucu, kişi tarafından normal sayılacak bir işlevin yerine getirilememesi, bitirilememesi yahut tamamlanamaması olup kişinin yaşına, cinsiyetine, sosyal ve kültürel etkilere bağlı olarak farklılaşmaktadır.

2006 yılında kabul edilen, Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin[70] 1.maddesine göre engelli, *"diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler"dir.*

18.03.1998, S.23290) uyarınca düzenlenen tanımın kabulünün uygun olacağı düşüncesindedir. Nitekim yukarıdaki tanım yazarın da belirttiği gibi mülga Yönetmelik m.3/a 'da yer alan tanımdır.

68 Konu hakkında bkz. **Şişman, Yener** (2012) "Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme", Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, C:7, S:28, s. 71 vd.

69 https://www.cdc.gov/ncbddd/disabilityandhealth/disability.html#:~:text=According%20to%20the%20World%20Health,%2C%20walking%2C%20or%20problem%20solving; https://www.un.org/esa/socdev/enable/faqs.htm, s.e.t., 14.03.2022. Dünya Sağlık Örgütünün uluslararası standart kabul edilen tanımına göre ise engellilik üç aşamalı bir süreçtir. İlk olarak kişide herhangi bir noksan veya bozukluk (impairment) oluşur, ardından işlevsel kısıtlılık yani sakatlık (disability) ortaya çıkar ve sonunda engellilik yani sosyal açıdan daralma (handicap) oluşur. En uç durumda ise engelli, toplumdan soyutlanmış bir yaşamı idame ettirir. Bu konuda bkz. **Uşan,** s.9-11; **Şişman**, s.77-78.

70 Sözleşme 'nin tam ve İngilizce metni için bkz. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities> s.e.t., 11.04.2022. 3/12/2008 tarihli ve 5825 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme"nin onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 13/5/2009 tarihli ve HUMŞ/619 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 27/5/2009 tarihinde kararlaştırılmıştır. Karar Sayısı: 2009/15137, RG., 14.07.2009, 27288 S.

Uluslararası Çalışma Örgütü, 1983 yılında "Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı" hakkında 159 sayılı Sözleşme[71] ve 168 sayılı Tavsiye Kararını kabul etmiştir. Bahsi geçen sözleşmenin birinci maddesine göre; "*Bu sözleşmenin amaçları bakımından, engelli kavramı, usulüne uygun geçerli fiziksel veya zihinsel bir noksanlığın sonucu olarak uygun bir işi sağlama, işte kalma(işi sürdürme) ve ilerleme beklentileri önemli ölçüde azalmış olan kişiyi*" ifade eder.

Mevzuatımızda, engelli kavramıyla ilgili temel tanım 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da[72] yer almaktadır. Kanun'un 3. maddesinin c bendine göre engelli; "*Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyusal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi";* e bendinde yer alan engellilik durumu ise "*Bireyin engelliliğini ve engellilikten kaynaklanan özel gereksinimlerini, uluslararası yöntemleri temel alarak belirleyen derecelendirmeler, sınıflandırmalar ve tanılamalar"* olarak ifa edilmiştir.

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun[73] 3. maddesinin c bendinde" Engelli"[74], "*doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişiyi;* aynı maddenin d bendinde "Bakıma İhtiyacı Olan[75] Engelli"[76];

---

[71] Sözleşme 'nin tam ve İngilizce metni için bkz. <https://www.ilo.org/dyn/normlex /en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0: :NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312304> s.e.t., 11.04.2022.

[72] RG. 07.07.2005/25868.

[73] RG. 27.05.1983/18059. Bu Kanunun adı "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu" iken, 3/6/2011 tarihli ve 633 sayılı KHK'nin 35 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

[74] Değişik: 30/5/1997- KHK - 572/5 md.

[75] Bakıma ihtiyacı olan kişi bakıma muhtaç durumda bulunan kişidir. Bu kişiler, hayatın olağan akışı içerisinde kendilerinden beklenen hareket ve davranışların yapılmasında başkalarının yardımına veya desteğine ihtiyaç duyarlar.

[76] Ek: 1/7/2005-5378/26 md.

"*engellilik sınıflandırmasına göre resmî sağlık kurulu raporu ile ağır engelli olduğu belgelendirilenlerden, günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olan kişiyi*" ifade etmektedir.

Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği[77]'nde "Bakıma ihtiyacı olan engelli", "*Engellilik sınıflandırmasına göre engelliler için sağlık kurulu raporu ile ağır engelli olduğu belgelendirilenlerden günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek durumda olduğu sosyal inceleme raporu ile belirlenen ve 2828 sayılı Kanunun ek 7 nci maddesine göre ücreti Bakanlık tarafından karşılanan kişi"dir. (*m.3/c).

Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği'nde[78], yaşlılık sigortası kapsamında kadın sigortalı çocuğunun, hangi hallerde başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli sayılacaklarının tespiti;

---

77 RG., 04.11.2016 /29878. Yönetmeliğin 67. Maddesinde, 16/8/2013 tarihli ve 28737 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Bakıma Muhtaç Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği ile 30/7/2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmeliğin yürürlükten kaldırıldığı, geçici 1. maddesinde ise 67 nci maddenin ikinci fıkrası ile yürürlükten kaldırılan Yönetmeliğin evde bakım hizmetlerine ilişkin Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına yeni bir düzenleme yapılıncaya kadar devam olunacağı belirtilmiştir.

78 RG. 28.09.2021, S.31612. Söz konusu Yönetmeliğin amacı, "*31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre sigortalı sayılanların maluliyet, çalışma gücü kaybı ve erken yaşlanma durumları ile bunların bakmakla yükümlü oldukları veya hak sahibi çocuklarının maluliyet ve başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engellilik durumlarının tespitine ve bu tespitlerde esas alınacak sağlık kurulu raporlarına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir" (m.1).* Yönetmelik'in kapsamı 2. maddede düzenlenmiştir. 3/8/2013 tarihli ve 28727 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliğini yürürlükten kaldıran (m.20) Yönetmelikle maluliyetin belirlenmesine ilişkin sistematik değişiklik öngörülmüş ve tanımlar başlıklı 4. maddeyle maluliyet üç aşamalı olarak-hafif-orta-ağır orta düzeyde çalışma gücü kaybı" tanımlanmıştır. 2013 tarihli Maluliyet Tespit İşlemleri Hakkındaki Yönetmelik; "*5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre sigortalı sayılanlar ile bunların bakmakla yükümlü oldukları veya hak sahibi çocuklarını"* kapsamaktaydı.

başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engellilik tespitinde esas alınacak sağlık kurulu raporlarının düzenlenmesi ile başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli sigortalı çocuğunun kontrol muayenelerine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir (m.2/e, f,g). Yönetmeliğin "Tanımlar" başlıklı 4. maddesinde, "Başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuk", "*Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelikte tanımlanan "Çok ileri düzeyde ÖGV", "Belirgin ÖGV" ve "Özel koşul gereksinimi var (ÖKGV)"*[79] *ile Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelikte tanımlanan "Tam bağımlı engelli birey"*[80] *durumundaki"* kişidir (m.4/d). Yönetmelik'te ayrıca, kadın sigortalının başka birinin sürekli bakımına muhtaç[81] derecede ağır engelli çocuğunun tespiti için, Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik ile Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik hükümlerinin esas alınacağı belirtilmiştir (m.9)[82].

---

[79] Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelikte geçen "Çok ileri düzeyde Özel Gereksinimi Var (ÖGV)", "Belirgin ÖGV" ve "Özel koşul gereksinimi var (ÖKGV)" ifadeleri, ilgili mevzuatın uygulanması açısından ağır engellilik durumunu ifade eder (m.15).

[80] Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik'te, "Tam bağımlı engelli birey: Engel durumuna göre engel oranı %50 ve üzeri olduğu tespit edilenlerden doku, organ ve/veya fonksiyon kaybı ve/veya psikiyatri tanısı bağlantılı olarak muhakeme yeteneği değerlendirilmesine göre günlük yaşam aktivitelerini yardım almasına rağmen kendi başına gerçekleştiremediğine karar verilen bireyi" ifade etmektedir. (m.4/m).

[81] Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği'nin 10. maddesinde sigortalıların başka birinin sürekli bakımına muhtaç olduğu durumlar belirtilmiştir.

[82] Başka birinin sürekli bakımına muhtaç olma halleri söz konusu Yönetmeliklerde belirtilmemekle birlikte Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği'nde Sigortalıların başka birinin sürekli bakımına muhtaç olduğu durumlar açıklanmıştır. Buna göre; "*a) Kuadripleji, parapleji, dipleji ve sigortalının yaşamını kendi başına yürütmesine engel hemipleji veya merkezi sinir sisteminin sfinkter bozuklukları ile birlikte olan diğer hastalıklar; b) Süreli veya sürekli ruh sağlığı ve hastalıkları kliniğinde kalmayı gerektiren ve tedavi edilemeyen psikotik hastalıklar; c) İki gözde de yüzde yüz (tam) görme kaybı; ç) İki elin kaybı veya yok hükmünde olması; d) Bir kolun omuzdan ve bir bacağın kalçadan kaybı veya yok hükmünde olması.; e) Her iki bacağın alttan en az 1/3'ünün kaybı veya yok hükmünde olması; f) Tedavisi olanaksız bir hastalıktan ileri gelen ağır beslenme bozuklukları ve kaşeksiler; g) Solunum yetmezliği nedeniyle yardımcı solunum cihazlarının sürekli kullanılması; ğ) Giyinme, beslenme, fonksiyonel mobilite, bağırsak ve mesane bakımı, kişisel hijyen ve tuvalet ihtiyaçları*

C. ERKEN EMEKLİLİK İMKÂNINDAN YARARLANMA KOŞULLARI

5510 sayılı Kanun'un 28. maddesinin 8. fıkrasında yer alan hükümden[83] yararlanmak için öncelikle kadın ve sigortalı olmak gerekmektedir. İkinci koşul olarak, kadın sigortalının başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğunun olması ve bu çocuğunun bakımının sigortalı kadın tarafından gerçekleştirilmesi aranmaktadır. Son olarak, sigortalı kadının Sosyal Güvenlik Kurumu'na çocuğunun bakıma muhtaç ve engelli olduğuna ilişkin sağlık kurulu raporu ile birlikte başvuruda bulunması icap etmektedir[84]. Belirtelim ki, doktrinde haklı olarak ifade edildiği üzere[85], başka birinin bakımına muhtaç çocuğu olan kadın sigortalının, çocuğuna bakma zorunluluğu onu çalışma yaşamından kaçınılmaz olarak uzaklaştırmakta; ancak kadın sigortalının erken emekli olabilmesi yine de belli bir süre çalışmasına bağlı kılınmaktadır. Kadın sigortalıdan bu durumda dahi çalışmasının beklenmesi düzenlemenin amacına aykırılık oluşturmaktadır.

---

gibi günlük yaşam aktivitelerinin sağlanamaması; h) Bu maddede tespit edilen durumlar dışında kaldığı halde tedavi edilemeyen ve başka birinin sürekli bakımına muhtaç duruma gelinmesine sebep olan sekeller ve ağır hastalıklar.".

83 5510 sayılı Kanun'da değişiklik yapan 5754 sayılı Kanun'la 5510 sayılı Kanun'un 28. maddesine eklenmiş olup 5754 sayılı Kanun'a ait 23.Dönem, 2. Yasama Yılı 92.Birleşimindeki Genel Kurul tutanakları ve madde gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/yil2/bas/b092m.htm> s.e.t., 24.05.2022.

84 Bkz. **Şahin Emir**, s.389; **Yetik/Erkan,** s.226; **Çavuş**, s.86. Engelli çocuğu olan kadın sigortalılara daha erken emekli olma imkânı sağlayan benzer bir düzenleme Fransa 'da uygulanmaktadır. Bu kapsamda, evinde ve tek başına yaşamını sürdürmesi imkânı olmayacak derecede engelli yani başkasının bakımına muhtaç bir kimseye bakmak için çalışmasını kısmen veya tamamen bırakan kişilerin primleri aile yardım fonları tarafından ödenmekte ve prim ödemeden emeklilik haklarının devamına olanak tanınmaktadır. Almanya'da ise bakım sigortası yasası çerçevesinde, bakıma muhtaç bir yakınına ev ortamında bakan kişiler için yasal emeklilik sigortası primleri bakım sigortasınca karşılanmakta, bakımı üstlenen ve haftada 30 saatin altında ücretli bir işi olanlar da bu imkândan yararlanmaktadır. Avusturya'da ise engelli bir çocuğa bakmak için şahsi sigorta yaptırılması ve böylece hiç bir sigortalılık süresinin bulunmaması veya çok az bir sigortalılık süresinin bulunması halinin devamında isteğe bağlı sigortalılık hakkı kazanılması sağlanmaktadır. **Özer**, s.262-263.

85 **Özer,** s.263.

1. Kadın Sigortalı Olma

Başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu olan kişinin, Kanun'un 28.maddesinin 8. fıkrasındaki hükümden yararlanabilmesi için kadın sigortalı[86] olması gerekmektedir[87]. 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge[88] ile erken emeklilik imkânından yararlanacak kadın sigortalılar belirlenmiştir. Genelge 'ye göre; "*Kanunun 28 inci maddesinin sekizinci fıkrası hükmünden; (a) 2008 yılı Ekim ayı başından itibaren Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamında çalışan kadın sigortalılar ile 2008 yılı Ekim ayı başından önce 506, 1479, 2925, 2926 ve 5434 sayılı Kanunlara tabi çalışırken Kanunun geçici 1 inci maddesi gereğince 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamında sigortalı olarak çalışmalarını devam ettiren, (b) Kanunun yürürlük tarihinden önce 5434 sayılı Kanuna tabi hizmeti bulunanlardan Kanunun yürürlük tarihinden sonra geçici 4 üncü maddesi gereğince 5434 sayılı Kanunun mülga 12 nci maddesinin (II) işaretli fıkrasının son paragrafı, ek 71, mülga ek 76 ve mülga geçici 192 inci maddeleri uyarınca sigortalı olan, (c) 2008 yılı Ekim ayı başından itibaren Kanuna tabi olarak isteğe bağlı sigorta primi ödeyenler ile 2008 yılı Ekim ayı başından önce 506, 1479 ve 2926 sayılı kanunlara göre isteğe bağlı sigortalı olup, Kanuna göre isteğe bağlı sigortalılıkları devam eden, (Ek, 3/7/2015 tarihli ve 2015/19 sayılı Genelge) (d) Kanunun ek 5, ek 6 ve ek 9 uncu maddesi kapsamında çalışan kadın sigortalılar yararlanacaklardır. Bu kapsamdaki kadın sigortalıların emeklilik talebinde bulunmadan önce kayıt ve tescillerinin yapılması sağlanacak, ancak açıkta iken veya emeklilik/yaşlılık aylığı talebiyle birlikte bu haktan yararlandırılmasının istenilmesi halinde bunlar hakkında da aktif sigortalılar gibi işlem yapılacaktır."*. Buna göre, kadın sigortalıların çalışma hayatında yer alıp almamalarına göre iki sigortalı grubu bulunmaktadır. Çalışma hayatı içerisinde fiilen yer alan kadın sigortalılar ile çalışma hayatı

---

[86] Bu hakkın sadece kadınlara tanınıp erkek sigortalılara tanınmaması hususundaki değerlendirme için bkz. başlık F.

[87] **Sözer,** S.412;

[88] Sosyal Güvenlik Kurumu Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 03/11/2021 tarihli ve 2021/37 sayılı Genelge İşlenmiş Haliyle, Kasım 2021,. s. 306-307, https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/82660, ET: 11.04.2022.

içerisinde aktif olarak bulunmamalarına rağmen isteğe bağlı sigorta kapsamında olan kadınlar söz konusu haktan faydalanabilmektedir[89].

Kadın sigortalıya tanınmış olan erken emeklilik hakkından yararlanmak için anne olan sigortalının, başka birisinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğunun biyolojik annesi olması şart değildir[90]. Nitekim Genelge 'de de belirtildiği üzere, "*kadın sigortalının kendisinin veya eşiyle birlikte evlat edindiği çocuğunun da başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli olduğunun tespiti halinde bu çocuk nedeniyle de kadın sigortalı bu Kanun hükmünden yararlandırılacaktır.*" Ayrıca kadın sigortalının ilave hizmetinin tespitinde çocuğun evlat edinildiği tarih de dikkate alınmakla birlikte ilave hizmetin verileceği sürenin başlangıcı çocuğun evlat edinilme tarihi itibariyle belirlenecektir[91].

2. Başka Birinin Sürekli Bakımına Muhtaç Ağır Engelli Çocuğa Sahip Bulunma

Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği'nde[92], başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuk tanımlanmıştır. Yönetmeliğin 4. maddesinin d fıkrasına göre, ağır engelli çocuk, Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelikte[93] tanımlanan "Çok ileri düzeyde ÖGV", "Belirgin ÖGV" ve "Özel koşul gereksinimi var (ÖKGV)" olarak belirlenen çocuklar ile Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelikte[94] tanımlanan "Tam bağımlı

89 **Yetik/Erkan**, s.229-230; **Göktaş, Murat** (2015) "Başkasının Bakımına Muhtaç Ağır Engelli Çocuğu Bulunan Kadın Sigortalıların Emekliliği", İş ve Hayat Dergisi, C:1, S:1, s.214.

90 **Şahin Emir,** s.392**; KEİG Platformu,** s.40 (Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi, Kadın İstihdamı Zirvesi'nden sonra 2006 yılının Mart ayında Kadın Örgütleri Ortak Basın Açıklaması başlığı altında yapılan basın açıklamasının ardından, kadın emeği ve istihdamı alanında çalışan bir grup kadın akademisyen ve aktivistin 2 Nisan 2006 tarihinde gerçekleştirdiği toplantı sonucunda kurulmuştur. <http://www.keig.org/hakkimizda/ > s.e.t. 23.05.2022).

91 Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.311-312.

92 Yönetmelik'in 20.maddesinde, 3/8/2013 tarihli ve 28727 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği'nin yürürlükten kaldırıldığı hüküm altına alınmıştır.

93 RG., 20.02.2019, S.30692.

94 RG., 20.02.2019, S.30692.

engelli bireyi" (m.4/m) ifade etmektedir. Buna göre, ağır engelli çocuğun çocuk yaşta olması ile erişkin yaşta olması farklı hükümlere tabi kılınmıştır[95]. Ayrıca, Yönetmelikte, kadın sigortalının çocuğunun başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli olduğunun tespiti için Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik ile Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik'in esas alınacağı düzenlenmiştir (m.9).

Anne olan kadın sigortalının başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli birden fazla çocuğunun olması mümkündür. Bu durumda, kadın sigortalı çocuklarından sadece birisi için[96] Kanunun 28 inci maddesinin sekizinci fıkrası hükmünden yararlanma hakkına sahiptir. Ağır engelli çocuklara verilmiş raporlardan, engel tarihi eski olan rapor esas alınarak uygulamanın başlangıç tarihi belirlenecektir. Bununla birlikte Kanun'un ilgili hükmünden yararlanılan çocuğun başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli olma durumundan çıkması halinde, kadın sigortalı, ağır engelli diğer çocuklarından dolayı söz konusu uygulamadan yararlanmaya devam edecektir. Ancak, diğer çocukların engelliliklerinin başlangıç tarihinin engelli durumundan çıkan çocuğun çıkış tarihinden sonraki bir tarih olması durumunda, bu çocuklarının engelliliklerinin başlangıç tarihi esas alınmak suretiyle ilave hizmet süresi verilecektir[97]. Her ne kadar kadın sigortalı yalnızca bir çocuk üzerinden erken emeklilik hakkından yararlanabilse de birden fazla engelli çocuğunun bulunması, bakıma muhtaçlığı ortadan kalkan çocuk yerine bu hakkın diğer çocuk üzerinden devamına imkân yaratmaktadır.

Yukarıda açıkladığımız üzere, anne olan kadın sigortalının, başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli evlatlık çocuğunun bulunması halinde de söz konusu uygulamadan yararlanabilecektir[98]. Fıkra kapsamındaki evlatlık çocuğun annesi olan kadın sigortalının, uygulamadan yararlanma hakkının tespitinde diğer hususlarla birlikte çocuğun evlat edinildiği tarih

---

95 **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.553.

96 **KEİG Platformu**, s. 40.

97 Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.312.

98 **Yetik/Erkan**, s.230.

dikkate alınarak ilave hizmetin verileceği sürenin başlangıcı belirlenecektir. Nitekim bu tarihin çocuğun evlat edinilme tarihinden önce olması imkânı yoktur[99].

Kadın sigortalının, başka birisinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğunun biyolojik annesi olması koşulu aranmamakla birlikte eşinin önceki evliliğinden olan engelli çocuğuna bakması hususunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysaki ülkemizin toplumsal yapısı gereği, kadınların eşlerinin önceki evliliğinden olan çocuklarına engeli olsun ya da olmasın baktıkları yadsınamaz. Bu durumun değerlendirilerek, eşinin eski evliliğinden olan yahut evlilik dışında doğan bakıma muhtaç ağır engelli çocuğun bakımını üstlenen kadın sigortalının bu Kanun hükmünden yararlandırılması yerinde olacaktır.

Kanun'un 28. maddesinin 8. Fıkrasıyla getirilen hükümle, ağır engelli çocuğun fiilen bakılması nedeniyle yıpranan kadın (anne) sigortalının korunması amacı taşıdığından, sigorta primi ödediği sürelerde, bu kapsamdaki çocukların bakımı fiilen üstlenilmelidir[100].

3. Sosyal Güvenlik Kurumuna Başvurma

Kadın sigortalının erken emeklilik düzenlemesinden yararlanmasına ilişkin son koşul Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuru yapmaktır. 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge'de belirtildiği üzere, **ç**ocuğunun, başka birinin sürekli bakımına muhtaç durumda ağır engelli olduğunun tespitini isteyen kadın sigortalıların, en son çalışmalarının geçtiği Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü veya Sosyal Güvenlik Müdürlüğü'ne başvuruda bulunmaları gerekmektedir. İlgili birim tarafından çocuk/ çocukların sağlık sunucularına sevk işlemleri[101] 2018/38 sayılı Genelgenin "Sevk ve Kontrol Muayene İşlemleri, Masrafların Karşılanması, Kurum Sağlık Kurulları ve İtiraz İşlemleri" başlıklı yedinci bölümünde açıklanan hususlar uyarınca gerçekleştirilecektir. Kadın sigortalının ağır engelli çocuğunun birden fazla olması halinde, her çocuk için ayrı ayrı Sosyal Güvenlik Kurumuna başvuruda bulunmalıdır. Nitekim Kurum,

---

99 Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.312.

100 **Yetik/Erkan**, s.229-230; **Göktaş,** s.214.

101 Değişik, 19/6/2020 tarihli ve 2020/21 sayılı Genelge.

her çocuğun başkasının sürekli bakımına muhtaç olup olmadığını ayrı ayrı tespit eder[102].

Genelge'ye göre, "Prim ödeme gün sayıları toplamına eklenecek ve emeklilik yaş hadlerinden indirilecek süre, başka birinin sürekli bakımına muhtaç olma halinin başladığı tarih ile sona erdiği tarih arasında geçen veya bu süre içinde çocuğun yaşadığı süreye göre tespit edileceğinden, yaşlılık aylığı bağlanacağı tarihi beklemeden Kuruma başvuran kadın sigortalıların çocuklarının sevkleri de sağlık hizmeti sunucularına yapılacaktır."[103]. Bu düzenlemeden anlaşılacağı üzere, kadın sigortalıların emeklilik talebinde bulunmadan önce kayıt ve tescillerinin yapılması imkânı bulunmaktadır.

Kurum'a başvuru için yaşlılık aylığı talebinde bulunma zorunluluğu yoktur. Kadın sigortalının yaşlılık aylığı talebinden önce başvurabilmesi mümkündür. Lakin uygulamada, çoğunlukla eş zamanlı başvurular yapılmaktadır. Kanun'un 28. maddesindeki uygulamadan yararlanabilmek için çocuğun ağır engellilik halinin tespiti gerektiğinden ağır engellilik tespiti yapılmadan ölen veya bu durumu ortadan kalkan çocuk bakımından tespitin yapılması mümkün olamayacağından, erken emeklilik imkânından yararlanmak da söz konusu olamayacaktır. Öyleyse, kadın sigortalıların, haklarını kaybetmemek için zamanında başvuru yapması önem taşımaktadır[104].

2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge 'de, açıkça, Kuruma başvurulan tarihte kadın sigortalının aktif olarak çalışıp çalışmadığına bakılmayacağı, ancak, Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine tabi sigortalı olarak tescil edildikleri halde adlarına malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmemiş olanların çocuklarının sevklerinin yapılmayacağı düzenlenmiştir[105]. Öyleyse, kadın sigortalının Kuruma başvurduğu tarihte fiilen çalışmasına ilişkin bir zorunluluk bulunmadığından

---

[102] Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.307.

[103] Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.307.

[104] **Yetik /Erkan,** s.231; **Göktaş,** s.217;

[105] Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.307.

isteğe bağlı sigortalı olan kadın sigortalılar da söz konusu haktan yararlanabileceklerdir[106].

D. ERKEN EMEKLİLİK İMKÂNINDAN YARARLANMAK İÇİN TOPLAM PRİM ÖDEME GÜN SAYISINA VE EMEKLİLİK YAŞINA ETKİ EDECEK SÜRENİN TESPİTİ

Emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu olan kadın sigortalının, prim ödeme gün sayılarının dörtte birinin, prim ödeme gün sayıları toplamına ekleneceği ve eklenen bu sürelerin emeklilik yaş hadlerinden[107] de indirileceği öngörülmüştür. Söz konusu ilave edilecek süre; kadın sigortalının sigortalılık başlangıcının 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce veya sonra olması, bakıma muhtaç ağır engelli çocuğunun doğum tarihi, çocuğunun ölmesi durumunda ölüm tarihi, başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede engellilik halinin başlangıç ve bitiş tarihi, çocuğunun evli olup olmadığı, kadın sigortalının boşanmış olması halinde velayetin kadın sigortalıda olup olmadığı, çocuğun, kadın sigortalı tarafından evlat edinilip edinilmediği[108], ağır engelli çocuğun birden fazla olup olmadığı, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretli veya ücretsiz, sürekli ve yatılı olarak faydalanıp faydalanmadığı hususları dikkate alınmak suretiyle belirlenmektedir[109].

Kanunun 28 inci maddesinin sekizinci fıkrasında, emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalının başka birinin sürekli

---

106 **Kurt,** s. 66.

107 Başkasının bakımına muhtaç derecede engelli çocuğu bulunan kadın sigortalıya yaş haddinden indirim yapılması ile erken yaşlanma emekliliğinin yaş haddinden indirimini birlikte değerlendiren Özer, engelli çocuğu bulunan kadın sigortalı için 55 yaş haddinden indirim yapılmasının uygun olacağı görüşündedir. **Özer, Hatice Duygu** (2021) "Erken Yaşlananlar"ın Emekliliği Üzerine Bir Değerlendirme", Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:70, S:3, s.1805.

108 Ayrıca bkz. **Özer**, s.265 vd.

109 Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.309.

bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunması durumunda, bu 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen toplam prim gün sayısına eklenecek ve emeklilik yaş haddinden indirilecek sürenin, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarih olan 01.10.2008 tarihinden sonraki bildirimler için geçerli olduğu anlaşılmaktadır[110]. Söz konusu haktan aktif olarak çalışmaya devam eden kadın sigortalılar ve isteğe bağlı sigorta kapsamında olan kadın sigortalılar yararlanabilecektir[111].

Genelge' de, "*2008 yılı Ekim ayı başından önce çalışmaya başlayan ve aynı zamanda da başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunan kadın sigortalının çocuğunun, Kurum ilgili sağlık kurulu tarafından 2008 yılı Ekim ayı başından itibaren başka birinin sürekli bakımına muhtaç durumda olduğunun tespit edilerek bildirilmesi halinde, sigortalının 2008 yılı Ekim ayı başından itibaren geçen çalışma süresinin dörtte biri, toplam prim ödeme gün sayısına ilave edilecek, ilave edilen süre kadar da emeklilik yaş haddinden indirim yapılacaktır. 2008 yılı Ekim ayı başından sonra çalışmaya başlayan kadın sigortalılar 2008 yılı Ekim ayı başından sonra çalışmaya başlayan ve başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli durumda çocuğu bulunan kadın sigortalının çocuğunun doğum tarihi dikkate alınarak, çocuğun ağır engelli durumunun işe giriş tarihinden önce olması halinde; işe giriş tarihinden, sonra olması halinde ise çocuğun ağır engelli olduğu*

---

110 **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.553; **Uşan,** s.224; **Tuncay/Ekmekçi,** s.529; **Yetik /Erkan,** s.231.

111 Genelge'ye göre; "*Kadın sigortalılara Kanunun 28 inci maddesinin sekizinci fıkrası hükmü uyarınca ilave edilecek hizmetin hesabında, - Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerine tabi olarak 2008 yılı Ekim ayı başından sonra geçen, -2008 yılı Ekim ayı başından sonra isteğe bağlı sigortalı olarak prim ödenen, -1/10/2008 tarihinden önce 2925 sayılı Kanuna tabi olup, bu tarihten itibaren Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine tabi geçen, - 2008 yılı Ekim ayı başından sonra geçen ve Kanun ile 3201 sayılı Kanun kapsamında borçlandırılan, süreler dikkate alınacaktır. Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine tabi sigortalıların söz konusu haklardan yararlandırılmaya başlayacakları sürenin başlangıcı, 2008 yılı Ekim ayı başından önce çalışmaya başlayanlardan maaşlarını her ayın 15'inde alanlar için ayın 15'i, maaşlarını ayın 1'inde alanlar için ayın 1'i, 2008 yılı Ekim ayı başından sonra ilk defa çalışmaya başlayanlar için ise çalışmaya başladıkları tarihtir".* Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.309.

tarihinden itibaren Kanundaki erken emekliliğe ilişkin hükmünden yararlandırılmaya başlayacağı" belirtilmiştir[112].

Genelge ile açıklığa kavuşturulmuş diğer bir husus ise ilave hizmet süresi olarak değerlendirilmeyecek sürelere ilişkindir. Buna göre, kadın sigortalıların prim ödeme gün sayıları değerlendirilirken, *"Kanunun 40. maddesi uyarınca hesaplanan fiili hizmet süresi zammı, Kanunun 49. maddesi uyarınca hesaplanan itibari hizmet süresi, başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli birden fazla çocuğu olanlardan ikinci ve diğer çocukları, için ilave hizmet süresi verilmeyecektir."* Söz konusu düzenlemeyle, birden fazla bakıma muhtaç derecede ağır engelli çocuğu olan sigortalıya, sadece tek bir çocuk için süre ekleme imkânı tanımaktadır. Oysaki her bir ağır engelli çocuğun bakımına ayrı ayrı zaman harcayan kadın sigortalıya her bir çocuk için ayrı eklemenin yapılması yerinde olurdu[113]. Ayrıca, kısa vadeli sigorta kollarına tabi olarak geçen süreler ile sadece genel sağlık sigortasına prim ödenerek geçen süreler, ilave edilecek hizmet süresinin hesabında dikkate alınmayacaktır[114].

E. ERKEN EMEKLİLİKTEN YARARLANMAYA İLİŞKİN UYGULAMANIN SONA ERMESİ

Erken emeklilikten yararlanmak için gerekli olan koşullardan birisinin olmaması halinde, kadın sigortalının ilgili uygulamadan yararlanmaya devam etmesi de mümkün olmayacaktır. Öncelikle, kadın sigortalının toplam hizmetine ilave edilecek ve emeklilik yaşından düşülecek süre, başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli olduğu tespit edilen çocuğun yaşadığı ve ağır engelli olma halinin devam ettiği süre boyunca kadın sigortalının yaptığı çalışmalara göre belirlenecektir. Yani, Kurumun ilgili sağlık kurulunca çocuğun, başka birinin sürekli bakımına muhtaç olduğu tespit edildikten çocuğun ölümüne kadar geçen çalışmalar dikkate alınacaktır. Çocuğun öldüğü tarih esas alınmak suretiyle, bu tarihten sonra geçen

[112] Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.309-311.

[113] **Özer**, s.267.

[114] Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.313-.314.

çalışmalarından dolayı kadın sigortalıya ilave hizmet verilmesi söz konusu olmayacaktır[115].

Başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli olan çocuğun, ölmesi, kontrol muayenesi sonucunda başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli halinin ortadan kalkması, bakıma muhtaç ağır engelli çocuğun evlenmesi, kadın sigortalının boşanması sonucu ağır engelli çocuğun velayetinin anne dışında başka bir kişiye verilmesi (çalışmaya başladığı tarihten önce başka birisine verilmesi halinde çalışmaya başladığı, çalışmaya başladığı tarihten sonra başka birisine verilmesi halinde velayetin verildiği tarihten itibaren[116]) bakıma muhtaç ağır engelli çocuğun 2828 sayılı Kanun hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretli veya ücretsiz sürekli ve yatılı olarak faydalanmaya başlamasından itibaren kadın sigortalı bakımından uygulama sona erecektir. Yani, bahsedilen durumların gerçekleştiği tarih esas alınarak, prim gün sayısına dörtte bir oranında eklenen prim gün sayıları ve bu sürelerin emeklilik yaşından indirilmesi sonlanacaktır[117].

F. ERKEN EMEKLİLİĞE İLİŞKİN DÜZENLEMENİN EŞİTLİK İLKESİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

5510 sayılı Kanun'un 28. maddesindeki düzenlemeden sadece kadın sigortalıların yararlanmasını eşitlik ilkesi kapsamında ayrıca değerlendirmek gerekir. Nitekim başka birinin sürekli bakımına muhtaç ağır engelli çocuğun ebeveynini sadece anneye indirgeyerek kadın sigortalıya erken emeklilik imkânının yaratılması, onunla eşit durumda olan baba yani erkek sigortalıya

---

[115] Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.311.

[116] Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.313.

[117] **Göktaş**, s.215; **Yetik/Erkan,** s.233; **Uğur, Murat**: "Çalışma Yaşamında Kadınlara Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Göre Sağlanan Haklar", Sicil İş Hukuku Dergisi, S: 32, 2014, s.198; Ayrıca bkz., Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 2013/11 Sayılı Sigortalılık İşlemleri Hakkında Genelge, s.312-314.

karşı bir ayrım olarak değerlendirilebileceği gibi kadına yönelik pozitif ayrımcılık olarak da nitelendirilebilecektir. Doktrinde bu yönde farklı görüşler bulunması bu durumun ayrıca değerlendirilmesini gerektirir.

Sosyal güvenlik hukukunda eşitliği doğrudan düzenleyen bir hüküm bulunmadığından Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" başlıklı 10. maddesi "sosyal güvenlik hakkı" başlıklı 60. maddesini dikkate alarak eşitliği açıklamak uygun olacaktır.

Genel anlamıyla eşitlik, iki veya daha çok şeyin belirli özellikler açısından eksik ve fazla olmaması halidir[118]. Eşitlik ilkesi, bir taraftan hukuk kurallarının genel olmasını (şekli/yatay eşitlik), diğer taraftan kişilere eşit davranılmasını (maddi/dikey eşitlik) gerektirir[119]. Ayrımcılık yasağı ise, *"yasaklanan temellerde aleyhe sonuç doğuran ve haklı kılınamayan fark gözetme"* olarak ifade edilebilir[120].

Anayasa'nın 60. maddesinde "*herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu"* düzenlemekle birlikte sosyal güvenlik hakkının sağlanmasında eşitliğin de dikkate alınması gerekir. Ancak bu hak, istisnasız herkesin hakkı olarak yorumlanamaz[121]. Nitekim ülkemizdeki sosyal sigortalar sistemi karşılık esasına dayanan primli rejime dayandığından, herkes değil, prim ödeme koşulunu yerine getiren herkes, yardımlardan yararlanma hakkına sahiptir[122]. Maddenin devamında, Devletin sosyal güvenlik hakkını sağlamakla yükümlü

---

118 **Tuncay, Aziz Can** (1992) İş Hukukunda Eşit Davranma İlkesi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayını, s.8.

119 **İnceoğlu, Sibel (2006)** "Türk Anayasa Mahkemesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı", İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing), Cinsel Taciz, Eşitlik İlkesi ve Ayrım Yasağı Semineri, Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:4, S:11, s.47. Konu hakkında bkz. **Özbudun, Ergun** (2000) Türk Anayasa Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 136-137; **Öden, Merih** (2003) Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi, Ankara, Yetkin Yayınları, s.140 vd.**; Tuncay**, s.5 vd.; **Kaya, Pir Ali** (2007) Avrupa Birliği ve Türk İş Hukuku Bağlamında Eşitlik İlkesi, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım; **Süzek, Sarper** (2008) "İşverenin Eşit Davranma Borcu", Sicil İş Hukuku Dergisi, S: 12, s.24-38.

120 **Karan, Ulaş** (2017) Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Anayasa Hukuku Işığında Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, s.65.

121 **Mutlay,** s.33-34.

122 **Sözer**, s.3.

olduğu düzenlenmiş, ancak bunun nasıl sağlanması gerektiği belirtilmediğinden söz konusu hakkın devlete ait olduğu[123] söylenebilecektir.

Eşitlik ilkesini düzenleyen Anayasa'nın 10 maddesinde aynı zamanda çeşitli nedenlerle yapılacak ayrımcılık da yasaklanmıştır. Maddenin ilk fıkrasında eşitlik ilkesine ayrım yasağıyla birlikte yer verilmiş olduğundan bu yükümlülük, sadece "eşitlik yükümlülüğü" olarak değil, "ayrımcılık yasaklı eşitlik yükümlülüğü" olarak ifade edilebilir[124].

Cinsiyet temelli dâhil birçok durum karşısında ayrımcı muameleleri yasaklayan Anayasa 'nın 10. maddesinin ikinci fıkrasında kadın ve erkeklerin eşit oldukları vurgulanmak suretiyle devletin bu eşitliğin yaşama geçmesinde yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır. Bunun sonucunda pozitif ayrımcılığın yani olumlu ayrımcılığın anayasal dayanağı oluşmuştur. Ayrıca, Anayasanın 10 maddesine 2010 yılında yapılan değişiklik sonucu eklenen cümleyle, kadınların yanı sıra çocuk, yaşlı, engelli bireyler, şehit yakınları ve gaziler" de sayılarak bu gruplara için yapılacak muamelelerin eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı belirtilerek pozitif ayrımcılığın kapsamı genişletilmiştir[125].

Her ne kadar Anayasa'da, devlet, kadınlara pozitif ayrımcılık yapmakla yükümlü kılınmış olsa da mevzuatta pozitif ayrımcılık uygulamasına ilişkin düzenlemelerin çoğu pozitif ayrımcılık uygulamasından çok sosyal devlet gereği yapılan düzenlemelerdir. Sosyal devlet olmanın gerektirdiği uygulamalarda ise gereklilik vardır. Örneğin emziren kadına süt izni verilmesinin pozitif ayrımcılık olarak değerlendirilmesi için erkeğin de emzirebilmesi ve bu iznin sadece kadına tanınmış olması gerekirdi. Oysaki kadın emzirdiği için bu izin gereklidir. Burada diğer cinsiyet aleyhine olacak bir şekilde kadına ayrıcalık tanınmamıştır. Dezavantajlı gruplara yönelik muamelelerin eşitlik ilkesine aykırı olmayacağına ilişkin düzenlemeyle zayıf ve

---

123 **Yuvalı Ertuğrul** (2020)" Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik Kavramı", İş ve Hayat, C:6, S:11, s.69.

124 **Gülmez, Mesut** (2010)" İnsan Haklarında Ayrımcılık Yasaklı Eşitlik İlkesi: Aykırı Düşünceler", Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:2, S:25, s.221, s.217-266.

125 **Karadağ, Nergiz** (2020) "Hukuka Feminist Yaklaşım", Kadın Hakları Ulusal Sempozyumu, 7 Mart 2019, Bildiri Kitabı, Ed. Aydın, Melisa /Kaya, Ceren /Sağlam, Furkan, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul, s.135.

korunmaya muhtaç kişiler bakımından maddi anlamda eşitlik sağlanmaktadır. Kadınlar ise cinsiyetlerinden dolayı zayıf ve korunmaya muhtaç kişiler olarak nitelendirilemez[126].

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, sosyal güvenlik hukukunda kadın sigortalılara erken emeklilik imkânı sağlayan düzenlemenin değerlendirilmesi icap eder. Nitekim erken emekliliğe ilişkin düzenleme, başkasının bakımına sürekli muhtaç durumda bulunan ağır engelli çocuğun bakımının sadece kadın sigortalı tarafından üstlenilmesi durumunda kadın sigortalı lehine hak yaratmaktadır.

Doktrinde, sadece anne olan kadın sigortalının yararlandığı erken emeklilik hakkına ilişkin düzenlemeyi pozitif bir ayrımcılık olarak nitelendirenlerin yanı sıra[127] baba olan erkek sigortalının bu haktan yararlanamamasını eşitlik ilkesine aykırı bularak ayrımcılığın oluştuğu yönünde görüşler de bulunmaktadır[128].

Düzenlemeyi pozitif ayrımcılık olarak gören görüş, ülkemiz koşulları dikkate alındığında 28.maddedeki düzenlemenin pozitif bir ayrımcılık olduğu ve bunun da yerinde bir düzenleme olduğunu ifade etmektedir[129]. Sosyal güvenlik hukukunda, bakıma muhtaç ağır engelli çocuğunun bakımını üstlenen kadın sigortalıların böyle bir pozitif ayrıma tabi kılınması Anayasa'nın sosyal devlet ilkesinin sosyal sigortalardaki görünümü olup eşitlik ilkesine aykırı bir durum bulunmamaktadır[130].

---

126 **Karadağ,** s. 138-139.

127 **Tuncay /Ekmekçi**, s. 529; **Göktaş**, s.216.

128 **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.554; **Başterzi, Süleyman** (2010) "5510 sayılı Yasaya Göre Yaşlılık Sigortası ve Yeni Gelişmeler", Yargıtay 10. Hukuk Dairesi Onursal Başkanı Coşkun Erbaş'a Armağan Semineri, 5510 Sayılı Yasaya Göre Malulluk-Yaşlılık Sigortası, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Yeni Gelişmeler, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneği Yayını, Ankara , s.80-81, 227; **Mutlay,** s.437-438; **Arslan Ertürk, Arzu** (2014) "6552 Sayılı Kanunun 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Getirdiği Bazı Önemli Değişikliklerin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C:20, S:3, s.258; **Kurt**, s.66; **Yetik /Erkan,** s.227; **Şahin Emir,** s.392; KEİG Platformu, s.41.

129 **Tuncay /Ekmekçi,** s. 529.

130 **Göktaş,** s.216.

Düzenlemenin eşitlik ilkesine aykırı bularak ayrımcılığın oluştuğu yönündeki görüş ise her ne kadar toplumsal yapı gereği bu durumdaki çocuklara kadınların bakacağı göz önüne alındığında sadece kadın sigortalılara bu hakkın tanınması yerinde olsa bile ortada ayrımcı bir düzenleme bulunduğu düşüncesindedir. Nitekim söz konusu hükümle, başkasının bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu olan ve bu çocuğun bakımını yerine getiren sigortalıya daha erken emekli olma imkânı sağlanmıştır. Yani erken emekliliği meşrulaştıran neden, bakımı yerine getirenin, kadın ya da erkek olması ile ilgili değildir[131]. Erkek sigortalının da sürekli başkasının bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu varsa ve bu çocuğun bakımı erkek sigortalı tarafından gerçekleştiriliyorsa, söz konusu haktan erkek sigortalının yararlandırılmamasını objektif açıdan haklılaştıran bir gerekçe bulmak kolay değildir[132]. Kanundaki düzenlemenin temelinde başkasının bakımına muhtaç ağır engelli çocuğun olmasından hareket edildiği göz önünde bulundurulduğunda cinsiyetin yapılan ayrımı haklılaştırması makul ve adil olamayacaktır[133]. Özellikle annenin ölmesi veya boşanmasından dolayı çocuğun velayetinin babaya verilmesi gibi durumlarda bakıma muhtaç derecede ağır engelli çocuğun bakımı fiilen baba olan erkek sigortalı tarafından yerine getiriliyorsa, erkek sigortalılara söz konusu hakkın tanınması açıklanamaz. Ayrıca, ağır engelli çocuğun fiili bakımından dolayı ortaya çıkan yıpranma olgusu düşünüldüğünde, kadın sigortalılarla sınırlandırılmış düzenlemenin, ağır engelli çocuğuna fiilen bakım yükümlülüğünü yerine getiren baba olan erkek sigortalılar açısından negatif ayrımcılığa neden olacaktır[134]. Doktrinde, başka birinin bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu olan ve bu çocuğa bakacak başka kimsesi olmayan erkek sigortalının, en azından bu durumda, çocuğun bakımını bizzat üstlenmesi halinde, bu haktan yararlandırılması[135] ve söz konusu hakkın kadın veya erkek aynı durumda olan bütün sigortalılara

131 **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.554; **Arslan Ertürk,** s.258; **Yetik /Erkan,** s.227.

132 **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.554; **Arslan Ertürk,** s.258.

133 **Mutlay,** s.437.

134 **Yetik /Erkan,** s.227.

135 **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.554; **Centel**, s.297; **Arıcı,** s.369; **Başterzi**, 2010, s.81; **Kurt**, s.66; **Mutlay,** s.437; **Yetik /Erkan,** s.227.

ayrım yapılmadan tanınacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir[136].

Düzenlemenin eşitlik ilkesi bakımından aykırılık oluşturmasını, doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, yalnızca erkek sigortalının çocuğa kendisinden başka bakacak bir kimsenin bulunmadığı durumlarla sınırlamamak gerekir. Nitekim söz konusu düzenleme kadınlar aleyhine ayrımcılık oluşturacak niteliktedir. Öyle ki, aile içinde çocuğa bakacak durumda annenin olması, babaya da bu hakkın tanınmayacağı anlamına gelmemelidir. Ağır engelli çocuğun anne ve babasının varlığı halinde, söz konusu hak anne ve babaya yani ebeveynlere birlikte tanınmalıdır. Hakkın kim tarafından kullanılacağına ise eşler beraber karar vermelidir[137]. Bu durumda sadece eşlerden birinin bu hakkı kullanarak erken yaşta emekliliği söz konusu olacaktır. Bu düşünce yerinde olmakla birlikte ailenin birden fazla engelli çocuğunun bulunması ihtimali de vardır ki bu durumda çocuklardan sadece birisi için söz konusu imkândan yararlandırılmaktadır. Oysaki, birden fazla ağır engelli çocuğun bakımını üstlenen anne ve babanın her ikisine de ayrı ayrı erken emeklilik imkânından yararlandırılması gerektiği düşüncesindeyiz. Nitekim ağır engelli bir tane çocuğun bakımı bile kişi açısından oldukça yıpratıcı bir durumdur. Ağır engelli çocuk sayısının birden fazla olması halinde, çocuklara annenin bakacağına yönelik klasik düşüncenin yetersiz kalacağını söyleyebiliriz. Zira bu durumda hem annenin hem de babanın ağır engelli çocuklarının bakımını üstlenmesi kaçınılmaz olacaktır. Birden fazla ağır engelli çocuğu olan ailede, her iki ebeveynin de aktif sigortalı olması ihtimali düşük görülebilir. Öyle ki, özellikle toplumumuzda kadına yüklenen önceliğin "anne" ve "eş" olmasından kaynaklı durumun sonucu, anne olan kadın sigortalının ağır engelli çocuklarının bakımını üstlenmek için çalışma hayatına son vermeyi tercih etmesi ihtimali çok yüksektir. Bununla birlikte ebeveynlerden birisinin aktif diğerinin ise isteğe bağlı sigortalı olması durumunda, sürekli bakıma muhtaç birden fazla ağır engelli çocuğun bakımını üstlenen ebeveynlerin her ikisine de ayrı ayrı erken emeklilik imkânı tanınması son derece yerinde olacaktır. Sosyal bir hukuk devletinden sadece engellilere imkânlar ve

[136] **Arslan Ertürk,** s.258.

[137] **Mutlay,** s.437-438; **Yamakoğlu,** s.106; **Yetik /Erkan,** s.236; **Şahin Emir**, s.392.

kolaylıklar sağlanması değil, engellilerin bakımını üstlenen kişiler bakımından da kadın–erkek ayrımı yapılmaksızın birtakım güvenceler getirilmesi beklenir. Söz konusu ihtimallerin değerlendirilerek yasada bu yönde değişiklik yapılması uygun olacaktır.

Diğer taraftan, başkasının sürekli bakımına muhtaç ağır engelli çocuğun anne ve babası haricinde, bu çocuğun yakın akrabası olan kadınlar tarafından da bakıldığı bir gerçektir. Özellikle çocuğun annesinin ölümünden veya babasının başka birisiyle evlenmesinden dolayı kimsenin ilgilenmek istemediği ağır engelli çocukların bakımı, çocuğun anneanne, babaanne, teyze ve hala gibi yakınları tarafından gerçekleştirilmektedir. Öyleyse bu gibi durumlarda, söz konusu yakınlara da aynı yönde imkânlar sağlanması değerlendirilmelidir.

Sonuçta, erken yaşta emeklilik hakkı sağlayan düzenlemeden her iki ebeveynin de yararlanması sağlanmalıdır. Belirtelim ki ebeveynlerden sadece birisinin sağ olması durumunda, bu hak yalnızca ona tanınmalıdır. Erkek ve kadının çalışma hayatında eşit olması, çalışma hayatını sürdürmede de fırsat eşitliği sağlanması ile mümkün olacaktır. Mevcut düzenleme, sadece kadın sigortalıya tanındığından, kadın sigortalı gerekli koşullar oluşur oluşmaz çalışma hayatına son vererek çocuğuna bakmayı tercih etmektedir ki bu bir tercihten çok tek ve zorunlu seçenektir[138]. Nitekim bu tür düzenlemeler kadınların çalışma yaşamını doğrudan etkilemektedir. Çocuk bakımı, normal koşullar altında bile kadınların işgücüne katılımını olumsuz etkilerken, çocuğun ağır engelli olması durumunda kadınların çalışma yaşamındaki varlığını koruyabilmelerinin oldukça güç olduğunu söyleyebiliriz. Çocuğun bakımının anne ya da baba da olmasından değil ebeveynde olmasından kaynaklı, çocukların ebeveynleri için getirilmiş olan ve getirilecek bütün düzenlemelerde bu husus daima göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Anayasamızın 41. maddesine göre de; "*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.*" [139].

[138] **Mutlay,** s.437-438.

[139] Ayrıca bkz. **Caniklioğlu, Nurşen** (2016), s.116 vd.

III. SİGORTALILIĞA BAĞLI OLMAYAN HAKLAR BAKIMINDAN SÜREKLİ BAŞKASININ BAKIMINA MUHTAÇ DERECEDE AĞIR ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN KADINLARIN HAKLARI

A. GENEL OLARAK

Sosyal yardımlar ve hizmetler, "toplumun kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksul ve muhtaç duruma düşen veya ruhen ya da bedenen bir eksikliğe uğrayan bireylerine insanlık onuruna yaraşır bir hayat düzeni sağlamak amacıyla devlet bütçesinden yapılan yardımlar ile maddi, manevi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine ilişkin, devlet ve özel kuruluşlarca sağlanan hizmetleri"[140] içermektedir. Sosyal yardımlar ve hizmetler primsiz rejim sisteminin araçlarından olduğu için söz konusu yardımlardan yararlanmak için kişinin sigortalı olup olmamasının bir önemi yoktur[141].

Kadınların çalışma yaşamından uzaklaşmamaları, çalışma hayatında kazandırılmalarının yanı sıra aile içindeki sorumluluklarını da azaltmak amacıyla doğum yardımı, evde bakım yardımı, bakıcı desteği gibi çeşitli sosyal yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlardan bazıları bakım hizmeti yapan annelere maddi destek sağlamaya ilişkinken, bazıları ise anne olma nedeniyle çalışma yaşamından uzaklaşan anneleri yeniden çalışma yaşamına kazandırmaya ilişkindir[142]. Konumuz itibariyle sadece evde bakım desteğinden bahsedilecektir.

B. EVDE BAKIM DESTEĞİ

Engelli kişilerin engel oranları, onları toplum yaşamından uzak tutmasının yanı sıra kendi şahsi ihtiyaçlarını karşılamada güçlük yaşamalarına ve bundan dolayı başkasının yardımına ihtiyaç duymalarına neden olabilir. Başkasının bakımına ihtiyaç duyan engelli kişilere, yaşam rutinlerinin bozulmaması için aile bireyleri ile beraber yaşadıkları evde bakılmasını

---

140 **Tuncay/Ekmekçi,** s.800, 8119-820. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Güzel/Okur/Caniklioğlu,** s.835 vd.; **Arıcı**, s.503 vd.; **Uşan** (2009), s.57 vd.

141 **Sümer**, s.329.

142 **Şahin Emir**, s.491.

gerektirir. Engelli kişinin yaşadığı sosyal ortamdan ayrılmasını önleyen evde bakım, bakım alanında uzman bir ekip yahut kişi tarafından sağlığın bütün kapsamı dikkate alınarak verilen bakım ve hizmetleri kapsamaktadır[143].

Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik[144] m.4/d' ye göre evde bakım hizmeti, *"Hekimlerin önerileri doğrultusunda hasta kişilere, aileleri ile yaşadıkları ortamda, sağlık ekibi tarafından rehabilitasyon, fizyoterapi, psikolojik tedavi de dahil tıbbi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde sağlık ve bakım ile takip hizmetlerinin sunulması"* olarak tanımlanmıştır.

2828 sayılı Kanun'un Ek-7. maddesine; *"Her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde göre kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı, asgarî ücretin aylık net tutarının 2/3'ünden daha az olan bakıma ihtiyacı olan engellilere, resmî veya özel bakım merkezlerinde bakım hizmeti ya da sosyal yardım yapılmak suretiyle evde bakımına destek verilmesi sağlanır. Hanede birden fazla bakıma ihtiyacı olan engelli bulunması hâlinde, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarının hesaplanmasında birinci bakıma ihtiyacı olan engelliden sonraki her bakıma ihtiyacı olan engelli iki kişi sayılır.* ***(Ek cümle:21/2/2019-7166/1 md.)*** *Bu fıkranın uygulanmasında, 5510 sayılı Kanunun ek 18 inci maddesi uyarınca Ramazan ve Kurban bayramlarında ödenen bayram ikramiyeleri hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarının hesaplanmasına dâhil edilmez. Bakıma ihtiyacı olan engellilere özel bakım merkezlerinde sunulacak bakım hizmetinin karşılığı olarak belirlenecek kişi başına aylık bakım ücreti tutarı, (20.000) gösterge rakamı ile memur aylık katsayısının çarpımı sonucu bulunacak tutardan fazla olamaz. Bakıma ihtiyacı olan engellinin evde bakımına destek için ise (10.000) gösterge rakamı ile memur aylık katsayısının çarpımı sonucu bulunacak tutar kadar[145] aylık sosyal yardım yapılır."* Belirtelim

[143] **Aygüler/Ayalp,** s.3-4.

[144] RG., 10.03.2005, S. 25751.

[145] 2828 sayılı Kanunda 6518 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan önce bakım maaşı net asgari ücrete göre belirlenmekteydi. Kanunda üst sınır olarak net iki asgari ücret sınırı getirilirken yapılacak ödemelerin yönetmelikle belirleneceği, Yönetmelikte ise akrabaları tarafından günde yirmidört saat süreyle bakılan bakıma muhtaç özürlüler için bir aylık net asgari ücret tutarında ödeme yapılacağı hüküm altına alınmıştı. Bu uygulamadan 6518 sayılı Kanunun 21. maddesiyle yapılan değişiklik sonrası vazgeçilmiştir (2828, m.Ek-7/II).

ki, koşulları sağlayan ve engelliye bakan engelli yakınına, muhtaçlık hali devam ettiği sürece ve bakımı fiilen gerçekleştirmeleri kaydıyla yardım yapılacaktır[146].

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı[147] tarafından desteklenen hizmetler, engelli bireylerin resmi ve özel kuruluşlarda bakım hizmetinden yararlanmaları ve yakınlarının evde bakım yardımı alabilmelerine ilişkindir.

Evde bakım yardımı, bakıma muhtaç engellinin resmi veya özel bakım merkezleri yerine kendi evinde bakımı tercih etmesi durumunda, söz konusu bakımın evde sağlanmasıdır. Bu bakımı sağlayan akraba veya vasiye bakım hizmeti karşılığında belli bir ücret verilmektedir[148]. Öyleyse bu yardımlardan, başkasının bakımına muhtaç ağır engelli çocuğu olan kadın sigortalının yanı sıra söz konusu bakımı gerçekleştiren yakınları da yararlanabilmektedir.

Bakanlığın 2021 yılında yayınlamış olduğu Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi'nde, engelli bakım hizmeti, "*günlük hayatını sürdürme sürecinde bakıma ihtiyacı olan engelli bireylerin kişisel bakım ve psikososyal destek hizmetlerini"* ifade etmektedir. Bakanlık, engelli bireylerin sevgi ve ilgi gördükleri aile ortamından kopmadan yaşamını sürdürebilmelerini amaçlamaktadır. Bunun imkânı bulunmaması halinde ise engelli bireylere yönelik kurumsal bakım hizmetleri sunulmaktadır[149].

Daha önce evde bakım aylığı[150] adı altında ödenen evde bakım desteği[151], engelli bireylerin hayatlarının idamesini evde yürütecek kişilere Aile ve Sosyal

---

146 **Arıcı,** s.536.

147 2021 yılında yapılan değişikliğinden sonra Bakanlık "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" olarak ifade edilmektedir.

148 **Özkan, Şirin/Aca, Zeynep** (2021) "Japonya Evde Bakım Hizmetlerinin İncelenmesi Ve Türkiye İçin Öneriler ", Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi , S:18 , s.170. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tshd/issue/67853/940518> s.e.t.13.04.2022.

149 Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi 2021, s.62-64, <https://aile.gov.tr/media/94446/engelliler_icin_bilgilendirme _rehberi_2021.pdf> s.e.t. 10.03.2022.

150 *"Evde bakım aylığı, bakıma muhtaç kişinin bakımını profesyonel bir ekip yerine tek başına yapan kişiye verilen aylık ücrettir. Bu ücret, evde bakım aylığı uygulamasının ortaya çıktığı ilk dönemlerde asgari ücret tutarında belirlenmişse de ilerleyen dönemlerde değişiklik yapılmış ve evde bakım aylığı miktarı düşürülmüştür".* **Aygüler/Ayalp,** s. 4-5.

151 Söz konusu kavram daha önce "evde bakım aylığı" olarak ifade ediliyordu. Bkz. **Çavuş,** s.89; **Aygüler/Ayalp**, s.4.

Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından ödenen ücrettir[152]. Evde bakım desteği engelli bireylerin kendisine değil, bakımını üstlenen akrabası, vasisi gibi[153] üçüncü kişilere yapılan destektir. Belirtelim evde bakım desteği, maaş olarak nitelendirilemez. 5510 sayılı Kanun uyarınca maaş ya da aylık, "bir kişinin bir yerde çalışması sonucunda verilen ve işvereni sigorta yapma yükümlülüğüne sokan düzenli bir ücret" olarak ifade edilmektedir. Evde bakım desteği ise evde engelli bir bireye bakma karşılığında her ay düzenli olarak bakım veren kişiye ödenmektedir. Bakım veren kişilere devlet tarafından sosyal güvence yaptırılmadığı için bu kişiler çalışan olarak nitelendirilmezler[154]. Bu durum sosyal devlet ilkesine aykırı bir hal yaratmaktadır[155].

Açıklamak gerekir ki bakım hizmeti ile evde bakım desteği kavramları birbirine karıştırılmaktadır. Bakım hizmeti, bakım ihtiyacı olan engelliye Bakanlıkça sunulan hizmeti; evde bakım desteği ise bu hizmetin bakıma muhtaç engellinin akrabalarınca fiilen yerine getirilmesi halinde bakımı üstlenen kişiye ödenen ücreti ifade etmektedir. Bakımı üstelenen kişiye nakit ödeme yapılmakla beraber kendisine bakılan engelli bakımından bir sosyal yardım değil, bir sosyal hizmet olarak nitelendirilecektir[156].

---

[152] Ocak ve Temmuz aylarında, memur maaş katsayısı değiştiğinde ödenen tutar değişir. 2022 yılı ilk 6 ayı için bu tutar; 2.354 TL'dir.

[153] Bakmakla yükümlü olunan bireyler tanımı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; üveyler de dâhil olmak üzere engelli kişinin kendisi ve kendisi ile birlikte aynı evde yaşayan eşi, çocukları ile ana ve babası, çocuklarının eşleri, evli olmayan torunları, ana ve babasının ana ve babası, evli olmayan kardeşleri, eşinin ana ve babası, eşinin evli olmayan kardeşleri, başka bir adreste bulunsa dahi evli olmayan ve eğitimini devam ettiren çocukları ile aynı durumdaki kardeşleri ve eşinin kardeşleri, aynı evde yaşamakta iken er veya erbaş olarak askere gitmiş olan babası, çocuğu ve kardeşi, ayrı adreslerde ikamet etse dahi engelli üzerinde velayeti devam eden anne ve babasıdır. İkinci bölüm ise "kanunen bakmakla yükümlü kimsesi bulunamayan özürlü ile aynı evde yaşayan ve bakım hizmeti vermeyi yazılı olarak taahhüt eden akraba, vasi ve bunlarla birlikte aynı evde yaşayan kişileri," kapsamaktadır (2010/13 Sayılı Bakmakla Yükümlü Olunan Bireyler konulu Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Genelgesi).

[154] **Aygüler/Ayalp,** s. 4-5.

[155] **Karadeniz,** s.111-112.

[156] **Özdamar/Çakar,** s.180-181.

Söz konusu destekten yararlanabilmesi yani engelli bireylerin evde bakım desteği alabilmesi için üç koşul gereklidir. Bu koşullardan ilki, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendisine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olduğunun gelir testi raporu ile tespit edilmesine ilişkindir[157]. İkinci olarak ise, engelli bireyin heyet raporu veren hastanelerden alacağı engelli sağlık kurul raporunun[158] ağır engelli –erişkinler için tam bağımlı-kısmında mutlaka "Evet" yazan bir ibare bulunması, 18 yaşının altındaki bireyler de ise; Çok İleri Düzeyde Özel Gereksinim Vardır (70-79), Belirgin Özel Gereksinimi Vardır (80-89), Özel Koşul Gereksinimi Vardır (90-99) ifadelerinden birini almış olmak koşulu aranmaktadır. Son olarak, engelli bireyin başkasının yardımı olmadan hayatını devam ettiremeyecek şekilde bakıma ihtiyacı olduğu, bakım heyeti raporu ile tespit edilmelidir. Evde bakım desteği alabilmek için engelli bireyin ikametgâhının bulunduğu yerdeki Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne veya varsa Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüklerine başvurulması gerekmektedir. Müdürlüklerinin bulunmadığı yerlerde ise Kaymakamlıklara başvuru yapılması mümkündür[159]. Raporlara itiraza ilişkin düzenleme, her iki Yönetmelikte de 12. maddede hüküm altına alınmıştır.

---

157 Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi 2021, s.59-60, <https://aile.gov.tr/media/94446/engelliler_icin_bilgilendirme_rehberi_2021.pdf> s.e.t. 10.03.2022.

158 "*Engelliler için sağlık kurulu raporu; kişilerin engellilik durumlarını, engel gruplarını, engellilik tür ve derecelerini değerlendiren Sağlık Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş heyetler tarafından düzenlenen bir belge olup engelli haklarından yararlanmak için temel belge niteliğindedir. Engelliler için sağlık kurulu raporu; engelli aylığı, evde bakım yardımı, bakım hizmetleri, özel eğitim, istihdam ve sağlık gibi alanlarda tanımlanmış hak ve hizmetlerden yararlanmak için gerekli olan belgedir. Engelliler için sağlık kurulu raporu, Sağlık Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş hastanelerden alınmaktadır. Yetkili hastaneler Sağlık Bakanlığı internet sitesinde yayımlanmaktadır.*" Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi 2021, s.9. <https://aile.gov.tr/media/94446/engelliler_icin_bilgilendirme_rehberi_2021.pdf> s.e.t. 10.03.2022.

159 Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi 2021, s.59-60., <https://aile.gov.tr/media/94446/engelliler_icin_bilgilendirme_rehberi_2021.pdf> s.e.t. 10.03.2022.

2019 yılında, evde bakım desteği(aylığı) ile ilgili iki yeni Yönetmelik yayınlanmış ve çocuk ve erişkinler için verilecek raporlar birbirinden ayrılmıştır[160]. Bu yönetmelikler Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik ve Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik"[161] olup 18 yaşından küçük çocuklar için engellilik süreçleri tamamen Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik'in (Çözger Yönetmeliği) kapsamına alınmıştır. Çözger Yönetmeliği önceki sisteme göre birçok farklılık içermektedir. Söz konusu Yönetmelik ile sağlık kurulu raporu kaldırılarak "*çocuklar için özel gereksinim raporu*" (Çözger) (m.4) alınması zorunlu hale getirilmiş, bu raporda engel oranları ve yüzde değerlerine yer verilmeyerek (m.8) raporun geçerlilik süre sınırının –sürekli veya süreli- (m.11) belirtilmesi ve raporun başvuru tarihinden itibaren en geç otuz gün içinde tamamlanması (m.8) gerektiği düzenlenmiştir.

Çözger Yönetmeliği'nde engel kavramı ya da oranı belirtilmeksizin çocukların "özel gereksinim"[162] düzeyleri belirlenmektedir. Çocukların ağır engelliliğinin değerlendirilmesi erişkinlerden farklı olduğundan, çocuklar hakkında değerlendirme yapabilmek için Çözger standart değerlendirme süreçlerinin oluşturulması[163] son derece önemlidir. Çözger Yönetmeliği Özel Gereksinimleri Alanları Kılavuzu (Ek 2), Çözger için yapılacak olan değerlendirmenin temel yöntem, ilke ve kıstaslarını açıklamakta ve Yönetmeliği'nin ekinde yer alan ek-3 sayılı tabloda çocukların özel gereksinim

---

[160] Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmelik'inin 9. maddesinde, kadın sigortalının başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğunun tespiti için, Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik ile Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik hükümlerinin esas alınacağı belirtilmiştir (m.9).

[161] RG., 20.02.2019/30692.

[162] Yönetmeliğe göre, özel gereksinim, " Çocuğun toplumsal yaşama eşit katılabilmesi için bedensel ya da gelişimsel işlev kısıtlılığı olmayan bireylerden farklı sağlık, eğitim, rehabilitasyon, cihaz, ortez, protez, çevresel düzenlemeler ve diğer sosyal ve ekonomik haklara ve hizmetlere gereksiniminin olmasını", ifade etmektedir (Çözger Yönetmeliği, m.4/n).

[163] <https://menemendh.saglik.gov.tr/TR,358436/cocuklar-icin-ozel-gereksinim-raporu-cozger.html> s.e.t 12.04.2022.

düzeylerinin hangi engel oranına karşılık geldiği belirtilmektedir. Özel gereksinim düzeylerine ilişkin düzenleme," Özel Gereksinimi Var.", "Hafif Düzeyde Özel Gereksinimi Var. "Orta Düzeyde Özel Gereksinimi Var.", "İleri Düzeyde Özel Gereksinimi Var.", "Çok İleri Düzeyde özel Gereksinimi Var.", "Belirgin Özel Gereksinimi Var." ya da "Özel Koşul Gereksinimi Var." olan çocuk yasal düzenlemelerde "engelli" olarak nitelendirilen kişidir. Yönetmelikte belirtilen özel gereksinim düzeylerinden "Çok İleri Düzeyde Özel Gereksinimi Var", "Belirgin Özel Gereksinimi Var" veya "Özel Koşul Gereksinimi Var" ağır engelli bireye karşılık gelmektedir.

Yönetmelik'in 4. maddesinde bakım veren kişi "çocuğun velisi veya vasisi ya da bakım ve gözetiminden sorumlu olarak yetkilendirilmiş gerçek ya da tüzel kişiler" olarak belirlenmiştir. Evde bakım desteği engelli bireylerin kendisine değil, bakımını üstlenen akrabası, vasisi gibi üçüncü kişilere yapılan destektir. Engelli bireylerin yakınlarının evde bakım yardımından yararlanmaları[164] için engelli sağlık kurulu raporunda (eski mevzuatla alınan raporlar için) ağır engelli bölümü "evet" , erişkinler için sağlık kurulu raporunda yer alan bağımlılık değerlendirmesi bölümü "tam bağımlı", "Çok İleri Düzeyde Özel Gereksinimi Vardır", "Belirgin Özel Gereksinimi Vardır (BÖKV)" veya "Özel Koşul Gereksinimi Vardır (OKGV)" ifadelerinden birinin yazılmış olması gerekmektedir[165].

Bununla birlikte, emeklilik hakkı elde etmek için çalışmak isteyen ancak engelli çocuğuna bakım veren kişi olan annenin bir işte çalışıp, geri kalan zamanında bakıma muhtaç engellinin yanında fiilen en az sekiz saat bulunması şartıyla, bakım desteği alabilmesi mümkünüdür. Ancak bunun için öncelikle, fiili bakımın gerçekleşip gerçekleşmediğine dair Bakım Hizmetleri Değerlendirme Heyetinin kararı gereklidir. Ayrıca, bakım hizmeti veren kişinin

[164] Evde bakıma muhtaç olan birden fazla kişi varsa; bir bakıma muhtaç-ağır engelliden sonraki her bir bakıma muhtaç engelli kişi 2 kişi sayılır. Aynı kişi birden fazla engelli birey adına bakım aylığı alabilir.

[165] Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi 2021, s.12, 14, 59, <https://aile.gov.tr/media/94446/engelliler_icin_bilgilendirme_rehberi_2021.pdf> s.e.t. 10.03.2022.

işte olduğu zamanlarda engelli kişiye kimin bakacağı konusunda sosyal hizmet yetkilileri ile görüşülmesi gereklidir[166].

Bakıma muhtaç engelliler yoksul olmaları durumunda, özel bakım merkezleri yerine, genellikle evde bakım hizmeti[167] almaktadırlar. Evde bakım hizmeti ise çoğunlukla kadınlar tarafından ifa edilmekte, böylelikle kamu kurumunun-devletin- görevleri bir anlamda kadınlara yüklenmektedir. Oysaki devletin engelli bakım hizmetlerinde daha çok sorumluluk üstlenmesi zaruridir[168]. Ayrıca evde bakıma muhtaç kişiye bakan kadına verilen ücretin miktarı özel merkezlerde bakım halinde sunulacak hizmetin karşılığının yarısı olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte bakım görevini üstlenen kadın, sosyal güvenceden de mahrum bırakılmıştır. Her ne kadar Kurum ile bakım ihtiyacı olan engelli kişiye bakan kadın arasında hukuki bir bağımlılık bulunmasa da ekonomik anlamda bir bağımlılık söz konusudur. Nitekim Kurum'un bakıma muhtaç engelliye evinde bir başka kişiye yahut kendi bakım merkezinde

---

166 **Çakar, Erden** (2013)"Evde Bakım Ücretinden Kimler Hangi Şartlarda Yararlanabilir", Yaklaşım Dergisi, S:244, s.226. Sosyal güvenlik kurumlarından gelir veya aylık alanların ya da bu sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak çalışanların da bakım hizmetlerinden faydalanabileceği hususunda bkz. **Özdamar, Murat/ Çakar, Erden** (2015) "Muhtaç Yaşlılar ile Engellilere Aylık Bağlanması ve Bunların Bakımını Üstlenenlere Evde Bakım Ücreti Ödenmesinin Şartları", İş ve Hayat , C:1, S:2 , s.178-179.

167 Evde bakım yardımından yararlanan kişi sayısı 2007 yılında 28.583 iken bu sayı yaklaşık 18 kat artarak 2022 yılında 532.337'ye ulaşmıştır. Evde bakım yardımından yararlanan engelli sayısı ve ödeme miktarının yıllara göre dağılımını gösteren tablo için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Şubat 2022, s.48, <https://www.aile.gov.tr/media/102557/eyhgm_istatistik_bulteni_subat_2022.pdf> s.e.t. 14.04.2022. Oysaki 2005 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda yapılan düzenlemeyle bakıma muhtaç engelli bireyler özel ve tüzel kişiler tarafından açılan ve Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından denetlenen özel bakım merkezlerinde yatılı veya gündüzlü bakım hizmeti alabilmektedirler. 2007 yılında 10 özel bakım merkezinde 351 engelli birey bakım hizmeti almış ve yaklaşık 1 milyon TL ücret ödenmiştir. 2022 yılı Şubat ayı itibariyle 296 özel bakım merkezinde 25.436 engelli yatılı bakım hizmetinden faydalanmaktadır. Bülten 2022, s.59.

168 **Ecevit, Yıldız** (2008), "İşgücüne Katılım ve İstihdam", (İçinde) Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, "Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yasamı ve Siyaset", Raporunun Güncellemesi, TÜSİAD, KAGİDER, s.165, 205.

baktırması durumunda, çalıştırdığı kişinin primlerini ödemek ve sosyal güvencesini sağlamakla yükümlü olacaktı. Oysaki söz konusu bakım görevini yerine getiren kadına ücret verilmekte; ancak güvencesiz yani sigortasız çalıştırılmaktadır. Bu durum sosyal devlet ilkesine aykırı bir hal yaratmaktadır[169]. Diğer taraftan düşük gelirli kadın sigortalının bakım desteğinden yararlandığı için 28. madde kapsamındaki kolaylaştırılmış emeklilik imkânından yararlanamamasına rağmen geliri yüksek olduğu için, bakım desteğinden mahrum kalan kadın sigortalının 28. madde uyarınca erken emekli olabilmesi eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır[170].

Ülkemizde, bakıma muhtaç engellinin evde bakım görevini üstlenen kişilerin çoğunlukla kadınlar olması, onları aile içerisinde ücretsiz bakıcılar ve hizmet sunucularına dönüştürerek işgücü piyasasından daha da uzaklaştırmaktadır [171]. Ayrıca evde bakım aylığı alan annelerin sigortalı yapılarak, emekli olmaları hakkındaki çalışma ile ilgili henüz yasal bir düzenleme yoktur. Bu konuyla ilgili bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

SONUÇ

5510 sayılı Kanun'un 28. maddesinin 8. fıkrasında, yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalıya, başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunması halinde erken emeklilik imkânı tanınmaktadır. Bu hükümden yararlanabilmek için ise kadın ve sigortalı olmak gerekmektedir. Oysaki bakıma ihtiyacı olan engelli çocuğun erkek yani baba tarafından bakılması mümkündür. Bu durumun kadınlar aleyhine ayrımcılık olduğu düşüncesindeyiz. Nitekim böyle bir imkânının sadece anne olan sigortalıya değil babaya da tanınması ebeveyn olmanın bir gerekliliğidir. Ebeveynlikte ayrım yapılamayacağı için çocuğa aynı ve eşit derecede yakınlığı olan anne ve babaya aynı imkânların sağlanması gereklidir.

Kadın sigortalının, başka birisinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğunun biyolojik annesi olması koşulu aranmamakla birlikte

169 **Karadeniz,** s.111-112.

170 **Özer,** s.268.

171 **Ecevit**, s.202.

eşinin önceki evliliğinden olan engelli çocuğuna bakması hususunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysaki ülkemizin toplumsal yapısı gereği, kadınlar, eşlerinin önceki evliliğinden olan çocuklarına engeli olsun ya da olmasın bakmaktadırlar. Bu durumun değerlendirilerek, eşinin eski evliliğinden olan yahut evlilik dışında doğan bakıma muhtaç ağır engelli çocuğunun bakımını üstlenen kadın sigortalının bu Kanun hükmünden yararlandırılması yerinde olacaktır. Diğer taraftan, bu çocukların, özellikle annesinin öldüğü veya babasının başka birisiyle evlenmesinden dolayı kimsenin ilgilenmek istemediği durumlarda anneanne, babaanne, teyze ve hala gibi kadın yakınları tarafından bakıldığı da bir gerçektir. Söz konusu durumlarda, bu yakınlara da aynı yönde imkânlar sağlanması hususunun ayrıca değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Üzerinde özellikle durduğumuz bir diğer konu ise ailenin birden fazla engelli çocuğunun bulunması ihtimaline ilişkindir. Nitekim, birden fazla ağır engelli çocuğun olduğu durumda, bu çocukların bakımını üstlenen anne ve babanın her ikisinin de ayrı ayrı erken emeklilik imkânından yararlandırılması gerektiği düşüncesindeyiz. Ağır engelli bir tane çocuğun bakımının bile, kişi açısından hem psikolojik hem de ekonomik yönden oldukça yıpratıcı olduğu inkâr edilemez. Birden fazla ağır engelli çocuğa sahip olunması durumunda, çocuklara annenin bakacağına yönelik klasik düşüncenin yetersiz kalacağını söyleyebiliriz. Zira bu durumda hem annenin hem de babanın ağır engelli çocuklarının bakımını üstlenmesi kaçınılmaz olacaktır. Birden fazla ağır engelli çocuğu olan ailede, her iki ebeveynin de aktif sigortalı olması ihtimali düşük görülebilir. Öyle ki, anne olan kadın sigortalının ağır engelli çocuklarının bakımını üstlenmek için çalışma hayatına son vermeyi tercih etmesi ihtimali çok yüksektir. Diğer taraftan sosyo-ekonomik anlamda alt gelir grubunda engelli çocuk sayısı ikiden fazla dahi olmaktadır. Nitekim bu kişiler çocuğun engelli doğmayacağı ihtimali doğrultusunda çok sayıda çocuk sahibi olmakta; lakin çocukların çoğu engelli olarak hayata gelmektedir. Bütün bunların yanı sıra, ebeveynlerden birsinin aktif diğerinin ise isteğe bağlı sigortalı olması ihtimali de yüksektir. Sürekli bakıma muhtaç birden fazla ağır engelli çocuğun bakımını üstlenen ebeveynlerin her ikisine de ayrı ayrı erken emeklilik imkânı tanınması son derece yerinde olacaktır. Böylece, erken emeklilik hakkını elde

eden ebeveynler engelli çocukları ile daha fazla ilgilenebilecektir. Sosyal bir hukuk devletinden sadece engellilere imkânlar ve kolaylıklar sağlanması değil, engellilerin bakımını üstlenen kişiler bakımından da kadın–erkek ayrımı yapılmaksızın birtakım güvenceler getirilmesi beklenir. Söz konusu ihtimallerin değerlendirilerek yasada bu yönünde değişiklik yapılması uygun olacaktır.

Primsiz rejim sistemine ilişkin düzenlemelerden birisi olan evde bakım yardımı ise bakıma muhtaç engellinin resmi veya özel bakım merkezleri yerine kendi evinde bakımı tercih etmesi durumunda, söz konusu bakımın evde sağlanmasıdır. Bu bakımı sağlayan akraba veya vasiye bakım hizmeti karşılığında belli bir ücret verilmektedir. Esasen düzenlemeye göre bu bakımın kadın /anne tarafından yerine getirilmesine ilişkin bir zorunluluk yoktur. Ancak toplumumuzdaki aile yapısı kadın ve erkeğe düşen birtakım roller bulunmakta ve bunun sonucu kadınlara düşen rol, ev işlerinin yanı sıra, çocuk doğurmak ve yetiştirmek, hasta ve yaşlılara bakmak doğrultusunda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kadın, daha çok "anne" , "düzenleyen" , "hizmet eden", "bakım yapan" bir varlık olarak algılanmaktadır. Kadınların her şeyden önce bir insan olduğu unutulmamalıdır. Kadının fizyolojik olarak çocuğu dünyaya getirmesi dışında, babadan farklı olduğunu söylemek, sadece onların çocuklara bakabilecekleri sonucunu doğurur. Oysaki çocuğun babası olan erkek de bakım işini yerine getirebilir. Kadınların çalışma yaşamındaki varlıkları ailevi yükümlülüklerin eşit paylaşılması ile mümkün olacaktır.

Ülkemizde, bakıma muhtaç engellinin evde bakım görevini üstlenen kişilerin çoğunlukla kadınlar olması onların aile içerisinde ücretsiz bakıcılar ve hizmet sunucularına dönüştürerek çalışma hayatından uzaklaştırmaktadır. Bu konuda devletin daha çok sorumluluk alarak kurumlarını yetkilendirmesinin uygun olacaktır.

Son olarak belirtelim ki mevcut sistemimizde engelli kişiye evde bakım verenlerin, bakım hizmeti süresince sosyal sigorta sisteminden yararlanması söz konusu değildir. Evde bakım desteği alan kişilerin dolayısıyla kadınların, sigortalı yapılarak, emekli olmaları yönünde bir düzenleme getirilmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Akdeniz, Ayşe Ledün (2018) İş İlişkilerinde İmkânsızlık, 1.Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık.

Akın, Levent (2007) Sosyal Güvenlik Hukukunda Bağımlı Çalışanların Maluliyeti, 2.Baskı Ankara, Yetkin Yayıncılık.

Alper, Yusuf (2019) Sosyal Sigortalar Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 10. Baskı, Bursa, Dora Yayıncılık.

Arıcı, Kadir (2015) Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, 1.Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.

Arslan Ertürk, Arzu (2014) "6552 Sayılı Kanun'un 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Getirdiği Bazı Önemli Değişikliklerin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C:20, S:3, s.247-272.

A**ygüler**, **Edip/ Ayalp, Mustafa Çağrı** (2018) "Türkiye'de Evde Bakım Aylığı Düzenlemesine Eleştirel Bir Yaklaşım", Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:16, S:3, s. 1-22.

Baskan, Ş. Esra (2016) "Analık Halinin Türk Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Sonuçları", Prof. Dr. Turhan Esener'e Armağan, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, C:15, S:1, s.687-719.

Başterzi, Fatma (2006) Yaşlılık Sigortası, Ankara, TİSK Yayını.

Başterzi, Süleyman (2011) "5510 Sayılı Yasaya Göre Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları – Önceki Mevzuatla Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", Prof. Dr. Sarper Süzek Armağanı, Cilt II, İstanbul, Beta Yayıncılık, s. 2203-2242.

Başterzi, Süleyman (2010) "5510 sayılı Yasaya Göre Yaşlılık Sigortası ve Yeni Gelişmeler", Yargıtay 10. Hukuk Dairesi Onursal Başkanı Coşkun Erbaş'a Armağan Semineri, 5510 Sayılı Yasaya Göre Malulluk-Yaşlılık Sigortası, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Yeni Gelişmeler, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneği Yayını, Ankara, s.71-95.

Canbolat, Talat/ Özkan, Sema (2017) "Doğum Borçlanması Yapılabilecek Süreler", İş ve Hayat, S:6, s.105-136.

Caniklioğlu, Nurşen (2002) Hastalık ve Sakatlığın Hizmet Akdine Etkisi, 1.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.

Caniklioğlu, Nurşen (2016) "Kısmi Süreli Çalışmaya Geçiş ve Yarım Çalışma Ödeneği", Emeğin Kurultayı-2, 27 Mayıs 2016, Ankara, s. 115-153.

Centel, Tankut (2016) "6663 sayılı Yasa'yla İş Kanunu'na Getirilen Değişiklikler –Analık Halinin Yeniden Düzenlenmesi", Sicil İş Hukuku Dergisi, S:35, s.9-16.

Centel, Tankut (2021) Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık.

Çakar, Erden (2013) "Evde Bakım Ücretinden Kimler Hangi Şartlarda Yararlanabilir", Yaklaşım Dergisi, S:244, s.226.

Çavuş, Ö. Hakan (2015) "Yargı Kararları ve Sosyal Güvenlik Kurumu Uygulamaları Kapsamında Son Değişikliklerle Birlikte Yurtdışı Hizmet Borçlanması", Çalışma ve Toplum Dergisi, C:47, S:4, s.35-75.

Çavuş, Özgür Hakan (2021) **"**Sosyal Güvenlik Mevzuatımızda Gebe ve Anne Sigortalılara Yönelik Düzenlemeler", Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:68, S:1, s.75-96.

Değer Ermumcu, Senem (2017) "Doğum ve Evlat Edinme Sonrası Kısmi Çalışma ve Yarım Çalışma Hakkı Ödeneği", 9 Eylül üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan, C.19, (Özel Sayı): 1997-2027.

Ecevit, Yıldız (2008) "İşgücüne Katılım ve İstihdam", (İçinde) Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, "Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset", Raporunun Güncellemesi, TÜSİAD, KAGİDER, Temmuz, s.113–213.

Ekonomi, Münir (2017) "Doğum veya Evlat Edinme Sonrası Çocuğun Bakımı ve Yetiştirilmesi Amacıyla Ücretsiz İzin ve Kısmi Süreli Çalışma Hakları", Legal İSGHD, C.14, S.53, s.21-58.

Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi (2021), <https://aile.gov.tr/media/94446/engelliler_icin_bilgilendirme_rehberi_2021.pdf> s.e.t. 10.03.2022.

Ertürk, Şükran (2008) "5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Öngören 5754 Sayılı Kanundan Sonra Uzun Vadeli Sigorta Kollarına Genel Bir Bakış", Legal İHSGHD., C:5, S:19, s.1045-1066.

Gökçeoğlu Balcı, Şebnem (2017) "Koruma mı Dışlama mı? Çalışma Mevzuatımızda Kadını Koruyucu Kimi Düzenlemelerin Kadın İstihdamı ve AB Normları Açısından Değerlendirilmesi", Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:54, S:3, s.1263-1298.

Göktaş, Murat (2015) "Başkasının Bakımına Muhtaç Ağır Engelli Çocuğu Bulunan Kadın Sigortalıların Emekliliği", İş ve Hayat Dergisi, C:1, S:(1), s.211-218.

Gülmez, Mesut (2010) "İnsan Haklarında Ayrımcılık Yasaklı Eşitlik İlkesi: Aykırı Düşünceler", Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:2, S:25, s.217-266.

Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/Caniklioğlu, Nurşen (2021) Sosyal Güvenlik Hukuku, Yenilenmiş 19. Bası, İstanbul, Beta Yayınları.

Hüseyinli, Namık/Hüseyinli, Tahire (2016) "Çocuk Bakımının Kadın İşgücü Üzerinde Etkileri ve Hukuki Düzenlemeler", Akdeniz İİBF Dergisi, C:16, S:34, s.108-137.

Karadağ, Nergiz (2020) "Hukuka Feminist Yaklaşım", Kadın Hakları Ulusal Sempozyumu, 7 Mart 2019, Bildiri Kitabı, Ed. Aydın, Melisa /Kaya, Ceren /Sağlam, Furkan, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul, s.123-156.

Karadeniz, Oğuz (2011) "Türkiye'de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik", Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:29, S:2, s.83-127.

Karan, Ulaş (2017) Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Anayasa Hukuku Işığında Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık.

Kaya, Pir Ali (2007) Avrupa Birliği ve Türk İş Hukuku Bağlamında Eşitlik İlkesi, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Kayırgan, Hasan (2021) Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

KEİG Platformu (2015) Türkiye'de Kadınlar Sosyal Güvenliğin Neresinde? 5510 Sayılı SSGSS Kanunu'nun Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi, 1.Baskı, İstanbul, Keig Yayınları.

Korkusuz, M. Refik/ Uğur, Suat (2018) Sosyal Güvenlik Hukuku, 6. Baskı, Bursa, Ekin Yayınevi.

Köseoğlu, Ali Cengiz (2016) "Türk İş Hukukunda Analık", İş ve Hayat, C:2, S:4, s. 97-124.

Kurt, Resul (2018) "Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Doğuma Bağlı Haklar", Terazi Hukuk Dergisi, C:13, S:138, s.48-69.

Ocak, Saim (2017) "Doğum/Evlat Edinme Nedeniyle Ücretsiz İzin ve Yarım Çalışma Ödeneği Uygulaması", İş ve Hayat, C**:** 3, S:55, s.174-227.

Öden, Merih (2003) Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi, Ankara, Yetkin Yayınları.

Özbudun, Ergun (2000) Türk Anayasa Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları.

Özdamar, Murat/ Çakar, Erden (2015) "Muhtaç Yaşlılar ile Engellilere Aylık Bağlanması ve Bunların Bakımını Üstlenenlere Evde Bakım Ücreti Ödenmesinin Şartları", İş ve Hayat, C:1, S:2 , s.169-183 .

Özer, Hatice Duygu (2012) Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özer, Hatice Duygu (2021) "Erken Yaşlananlar"ın Emekliliği Üzerine Bir Değerlendirme", Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, C:70, S:3, s.1781-1812.

Özkan, Şirin/Aca, Zeynep (2021) "Japonya Evde Bakım Hizmetlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler ", Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, S:18, s.157-178.

Özkaraca, Ercüment (2010) "Doğum Borçlanması (Karar İncelemesi)", Legal İSGHD, C:7, S:26, s.501-525.

Pakin Akın, Ebru (2005) Türk Hukukunda Kadın İşçilerin Sosyal Güvenliği, 1.Baskı, İstanbul, Legal Yayınevi.

Senyen Kaplan/ Emine, Tuncay (2000) "İsviçre ve Türk İş Hukukunda Kadın İşçilerin Hamilelik ve Analık Durumundaki Ücret ve İzin Hakkı", Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, İzmir, s.709-722.

Silkin, Sema (2011) "Sosyal Güvenlik Hukukunda Kadın", TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C:23, S:5-6, Ağustos-Kasım, s.28-75.

Sözer, **Ali Nazım** (2019) İşçi, Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, Güncellenmiş 4.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.

Sümer, Haluk Hadi (2021) Sosyal Güvenlik Hukuku, Güncellenmiş 2.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Süzek, Sarper (2008) "İşverenin Eşit Davranma Borcu", Sicil İş Hukuku Dergisi, S: 12, s.24-38.

Şahin Emir, Asiye (2019) İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Analık, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Şakar, Müjdat (2017) Sosyal Sigortalar Uygulaması, Yenilenmiş 12. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.

Şişman Yener (2012) "Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme", Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, C:7, S:28, s. 69-85.

Tuaç, Pelin (2017) "Analık Halinde İş ve Sosyal Güvenlik Hukukundan Doğan Haklar – 6663 Sayılı Kanun ile Getirilen Yenilikler", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: 32, S: 1, s.201-241.

Tulukçu, N. Binnur (2000) İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Gebe ve Anne İşçilerin Korunması, 1.Baskı, Ankara, Haber İş Sendikası Yayınları.

Tuncay, Aziz Can (1992) İş Hukukunda Eşit Davranma İlkesi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayını**.**

Tuncay, A. Can/ Ekmekçi, Ömer (2019) Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 20. Bası, İstanbul, Beta Yayınları.

Uğur, Murat (2014) "Çalışma Yaşamında Kadınlara Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Göre Sağlanan Haklar", Sicil İş Hukuku Dergisi**,** S: 32, s.192-202.

Urhanoğlu, İştar (2020) "3201 Sayılı Kanun'a Göre Yapılacak Yurt Dışı Hizmet Borçlanmasında Aylık Bağlama Koşulları", Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security), C:10, S:2, s.245-258.

Uşan, Fatih (1999), İş Hukukunda Sakat İstihdamı, 1.Baskı, Ankara, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayınları.

Uşan, M.Fatih (2009) Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Üçışık, Fehim (2015) Sosyal Güvenlik Hukuku, 1. Baskı, İstanbul, Ötüken Yayınları.

Yamakoğlu, Efe (2018) "Emekliliğe Hak Kazanmanın İş İlişkisine Etkisi", Sicil İş Hukuku Dergisi, S: 40, s.145-165.

Yamakoğlu, Efe (2020) "Sosyal Güvenlik Mevzuatındaki Kadınlara Yönelik Ayrık Düzenlemeler ve Haklar", Kadın Hakları Ulusal Sempozyumu, 7 Mart 2019, Bildiri Kitabı, Ed. Aydın, Melisa /Kaya, Ceren /Sağlam, Furkan, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul, s.92-121.

Yetik, Murat/ Erkan, Duygu (2017) "Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası Açısından Sürekli Bakıma Muhtaç Derecede Ağır Engelli Çocuğu Olan Kadın Sigortalılar", Legal İSGHD, C:14, S:53, s.219-237.

Yuvalı, Ertuğrul (2020) "Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik Kavramı", İş ve Hayat, C:6, S:11, s.46-75.